

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

2021

Bc. Šárka Mičková

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra křesťanské výchovy

Diplomová práce

Bc. Šárka Mičková, DiS.

Možnosti práce s ohroženou rodinou

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Možnosti práce s ohroženou rodinou“ vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a použila jsem prameny literaturu uvedené v seznamu použité literatury a zdrojů, který je součástí této diplomové práce.

V Olomouci dne 20. 4. 2021

.....

podpis

Poděkování

Touto cestou děkuji vedoucí diplomové práce, paní Mgr. Mileně Öbrink Hobzové, Ph.D., za její odborné vedení, rady a připomínky při psaní závěrečné práce. Ráda bych také poděkovala svým nejbližším za jejich podporu a pomoc po dobu studia.

Šárka Mičková

OBSAH

ÚVOD	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA.....	10
1.1 <i>Charakteristika současné české rodiny</i>	10
1.1.1 Pojem rodina.....	10
1.1.2 Sociologické a psychologické aspekty rodiny.....	11
1.1.3 Česká rodina po roce 1989	11
1.2 <i>Podoby současné rodiny</i>	12
1.2.1 Nesezdané soužití	13
1.2.2 Neolokální rodina.....	13
1.2.3 Neúplná rodina	13
1.2.4 Nevlastní rodina.....	13
1.2.5 Singles	13
1.3 <i>Nukleární rodina</i>	14
1.3.1 Matka	14
1.3.2 Otec.....	15
1.3.3 Rodiče	15
1.3.4 Dítě.....	16
1.4 <i>Role v rodině</i>	16
1.5 <i>Funkce rodiny</i>	17
2 OHROŽENÁ RODINA	19
2.1 <i>Pojem ohrožená rodina</i>	19
2.2 <i>Role prostředí rodiny ve výchově</i>	19
2.3 <i>Výchova a socializace</i>	20
2.3.1 <i>Krizová situace rodiny</i>	21
2.4 <i>Ohrožené dítě</i>	21
2.4.1 <i>Typologie matek se sklony k zanedbávání</i>	22
2.5 <i>Vztahy v rodině</i>	23
2.6 <i>Konflikt v rodině</i>	24
2.7 <i>Hodnocení ohrožené rodiny</i>	24
2.7.1 <i>Plánování a práce s ohroženou rodinou</i>	26
2.8 <i>Sanace rodiny</i>	26
2.8.1 <i>Klienti sanace rodiny</i>	28
3 MOŽNOSTI PRÁCE S OHROŽENOU RODINOU	30

3.1	<i>Sociální terapie rodin</i>	30
3.2	<i>Komunitní práce</i>	32
3.3	<i>Zážitková pedagogika</i>	33
3.3.1	Skupinová dynamika	34
3.3.2	Rozvoj osobnosti	34
3.3.3	Prožitek	35
3.3.4	Zkušenost	36
3.3.5	Reflexe	36
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	38
4	BONANZA VENDOLÍ, Z.Ú.	38
4.1	<i>Popis organizace</i>	38
4.1.1	Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (dále jen SAS).....	38
4.1.2	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM).....	39
4.1.3	Organizační struktura a financování	40
4.1.4	Spolupracující organizace	40
4.1.5	Vedlejší činnost organizace	41
4.2	<i>Metoda HPSP</i>	42
4.3	<i>Aktivity a služby organizace</i>	43
4.3.1	Nízkoprahový klub Díra	43
4.3.2	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Prevence s Bonanzou.....	43
4.3.3	Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi „Drž se na Uzdě“	44
5	PREVENTIVNÍ A AKTIVIZAČNÍ PROGRAM PRO RODINY S DĚTMI	46
5.1	<i>Projekt aktivizace rodin na Svitavsku</i>	46
5.2	<i>Preventivní a aktivizační program pro rodiny s dětmi</i>	46
5.3	<i>Zařazované rodiny – před programem</i>	47
5.4	<i>Průběh programu</i>	48
5.4.1	Zařazované aktivity a metody práce	49
5.5	<i>Co následuje po programu</i>	52
5.6	<i>Přínos absolvování programu</i>	52
6	PŘÍPADOVÁ STUDIE.....	54
6.1	<i>Výzkumné téma</i>	54
6.2	<i>Výzkumný problém</i>	55
6.3	<i>Cíl výzkumu</i>	55
6.4	<i>Výzkumné otázky</i>	55
6.5	<i>Metodologie výzkumného šetření</i>	56
6.6	<i>Případová studie</i>	57
6.6.1	Výzkumný vzorek	57

6.7	<i>Analýza dat a výsledky</i>	62
6.8	<i>Diskuze a závěr</i>	64
6.9	<i>Závěr</i>	67
	ZÁVĚR	69
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	71
	INTERNETOVÉ ZDROJE	74
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	77
	SEZNAM PŘÍLOH	79

ÚVOD

Téma diplomové práce možnosti práce s ohroženou rodinou jsem si vybrala s ohledem na aktuálnost tématu. V současné době je věnována značná pozornost ohroženým dětem a jejich rodinám ze strany mnoha pomáhajících profesí a institucí. Metody práce s ohroženou rodinou jsou v posledních letech inovovány a mnoho subjektů se zaměřuje na hledání nových, originálních a efektivních cest, jak s rodinou pracovat. Nezisková organizace Bonanza Vendolí, z.ú., poskytuje kromě standardních metod sociální práce i některé specifické aktivity propojené s metodou hiporehabilitace - Hipoterapie v pedagogice a sociální praxi. Aktuálně jsou na základě této metody realizovány dvě inovativní aktivity. Jedná se o program Výcvik sociálních dovedností a aktivit s využitím koní, který je primárně určen ohroženým dětem v mladším školním věku a program Preventivní a aktivizační program pro rodiny s dětmi. Druhý zmíněný je i předmětem této diplomové práce.

Jedná se o nově vznikající aktivitu, která má snahu propojovat sociální práci a metody zážitkové pedagogiky. Spojuje práci, výchovu a zábavu s cílem navodit atmosféru důvěry a respektu mezi klientem a pracovníkem. Záměrem je na rodinu působit tak, aby nabyté zkušenosti a dovednosti dokázala zhodnotit i v reálném životě a díky tomu snáze čelila nepříznivé sociální situaci, ve které se nachází. I přes zařazování atraktivních aktivit a využití koně jako prostředku k práci s klienty, je kladen důraz na to, aby program nebyl vnímán jako volnočasová aktivita, ale jako efektivní nástroj ke zlepšování celkové situace rodiny. Protože do současné doby neprošlo programem mnoho rodin a prozatím chybí adekvátní zpětná vazba k jeho efektivnosti, nabízí se příležitost zaměřit tuto práci právě na zjišťování situace konkrétní rodiny po absolvování tohoto programu.

Účelem této práce není postihnout všechny možnosti práce s ohroženou rodinou, ale popsat ty způsoby intervence, které se dotýkají rodiny, na kterou je zaměřena případová studie. Snahou a tedy i cílem práce je také zjistit efektivnost zmíněného programu a míru jeho přesahu do reálného života klientů. Diplomová práce se skládá ze dvou částí – teoretické a praktické, z nichž obě obsahují tři kapitoly.

V teoretické části se první kapitola zabývá tématem česká rodina a to i v kontextu jejího vývoje po roce 1989 k dnešní podobě. Charakteristika rodiny obsahuje nástin pojmu rodina, její psychologické a sociologické aspekty. Dále se tato část práce věnuje podobám současné české rodiny a podrobněji nukleární rodině. Zahrnuty jsou i funkce a role v rodině. Druhá kapitola je zaměřena na ohroženou rodinu, její vztahy a konflikt v rodině.

Dále zahrnuje pojem ohrožené dítě, hodnocení ohrožené rodiny a sanaci rodiny. Ve třetí kapitole jsou popsány jednotlivé způsoby práce s rodinou, konkrétně terapie rodin, komunitní práce a zážitková pedagogika.

Praktická část v úvodu přiblíží neziskovou organizaci Bonanza Vendolí, z. ú., včetně činností, které jsou jejím prostřednictvím poskytovány, následuje popis samotného Preventivní a aktivizační program pro rodiny s dětmi. Poslední kapitola se zabývá případovou studií klienta, který tento program absolvoval.

Cílem diplomové práce je teoreticky vymezit konkrétní způsoby práce s rodinou, pojem rodina a ohrožená rodina. Výzkumná část si klade za cíl pochopit a interpretovat, jaký vliv má specifický preventivní program na konkrétní rodinu a to se zaměřením na zlepšení její situace v reálném životě po absolvování tohoto programu. Předmětem zkoumání je vliv tohoto programu na nepříznivou sociální situaci klienta v jeho reálném životě po ukončení programu. Zkoumány jsou především skutečné kroky klienta směrem ke změně stávající životní situace a míra zvýšení důvěry v pracovníky pomáhajících profesí po absolvování programu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Cílovou skupinou, které se tato práce věnuje, je rodina. Jedná se o široké téma, v následujících kapitolách se ale zaměříme především na základní popis klasické české rodiny, její funkce, role a vztahy. Pro úplnost je krátce zmíněn i vývoj rodiny k její dnešní podobě. Dále se dotkneme tématu ohrožená rodina a práce s ní, motivace ke změně, modelu zážitkové pedagogiky a dalších způsobů intervence v práci s rodinou, včetně Sanace rodiny.

1.1 Charakteristika současné české rodiny

1.1.1 Pojem rodina

„Rodina je instituce, kterou formuje civilizace, kultura i společnost. Tradiční slogan, že rodina je základem společnosti, má v každé společnosti jiný význam. Ve všech známých společnostech je rodina hlavním činitelem socializace čili tvorby společnosti z nedospělých jedinců.“ (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 11)

Rodina zajišťuje jednotlivci naplnění společenských vazeb a uspokojuje hmotnou, duševní i společenskou stránku osobnosti, je v ní vytvářeno prostředí pro vhodný sociální, duševní i fyzický vývoj. Zároveň dítěti umožňuje žít ve výchovném a ochranném prostředí. (Holá a kol.,2014)

Donedávna byla rodina definována s ohledem na příbuzenské vztahy, vznikající manželstvím nebo přivedením dětí na svět. Dnes však není tak snadné rodinu jasně definovat. Máme zde rodiny pouze s jedním rodičem, rodiny smíšené, kde si partneři do nového vztahu přivádějí i děti z těch předchozích, páry, které spolu žijí, ale nevzaly se, páry, které mají i děti bez svatby, dále zde existují rodiny, které tvoří partneři stejného pohlaví. Můžeme tak spíš mluvit o rodinném soužití, než o rodině. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

V současné době vládne v České republice trend plánovaného rodičovství, přibývá rodin s jedním dítětem a bezdětných párů. K vhodnému načasování rodičovství je využívána dostupná a spolehlivá moderní antikoncepce. Zatímco dříve sloužila u starších párů jako prevence před početím dalších dětí, dnes jí volí dvojice především k naplánování rodičovství ve vhodný čas, resp. k jeho oddálení. Dříve k redukci dětí sloužila sexuální abstinence a odklad sňatku, tyto tradiční mechanismy dnes však nahradila právě široce dostupná

antikoncepce. Mladí lidé k plánování rodičovství tak přistupují zodpovědněji a s ohledem na své možnosti. (Fučík, Chromková Manea, 2014)

1.1.2 Sociologické a psychologické aspekty rodiny

Ze sociologického hlediska zprostředkovává rodina jednotlivci individuální a společenské zájmy a utváří sociální vztahy. Ochraňuje své členy a je neměnná v uspořádání i tvaru, vnější změny naopak vyrovnává. Jedná se o primární a trvalou sociální skupinu, která své členy chrání před nároky společnosti a utváří jeho osobnost. Označení primární sociální skupina použil poprvé Ch. H. Cooley a popsal pět znaků, kterými se vyznačuje:

1. interakce face to face;
2. důvěrnost interakcí;
3. relativně malý počet členů;
4. relativní stálost;
5. neinstrumentálnost. (Novotná, 2010)

Psychologie se rodině věnuje v rámci specializace psychologie rodiny, zabývá se jak výzkumem problémových rodin, tak zdravě fungujících rodin, což poskytuje podněty k prevenci i případné intervenci v rodině. Z psychologického hlediska, které říká, že celek je víc než soubor částí, je na rodinu pohlíženo jako na systém. V interakci s rodinou tak můžeme komplexněji pochopit i chování jedince. (Říčan, 2004)

Rodina jako systém vytváří několik subsystémů, které slouží k různým účelům. V těchto podsystémech jsou ustáleny jisté interakce, které vyplývají z různých rolí jednotlivců. Každý z členů rodiny má více rolí ve více podsystémech. Hranici podsystému tvoří pravidla, která určují, kdo a jak je zahrnut v tom kterém podsystému. Nejvýraznější je podsystém manželský (prostor pro muže a ženu, kde dítě nemá místo), rodičovský (přístupný dítěti, ale s jasně vytyčenou hranicí) a sourozenecký. Pro to, aby rodina mohla naplňovat všechny své funkce a každý rozuměl své roli, musí být hranice jasně nastavené a za srozumitelných pravidel překročitelné. (Minuchin, 2013)

1.1.3 Česká rodina po roce 1989

Po Sametové revoluci došlo k obrovským změnám ve všech oblastech života, rodičovství nevyjímaje. Na rodinu měly vliv především faktory ekonomické, sociální a kulturní.

V ekonomické sféře došlo k nejistotě v oblasti bydlení i na trhu práce, dále se přidala media bez cenzury, tedy vidina toho, co vše může rodina mít nebo jak lépe žít. To způsobilo potřebu rodičů zajistit vyšší standard pro své děti i pro sebe. (Fučík, Chromková Manea, 2014)

V kulturní oblasti došlo v 90. letech k odklonu od klasického soužití více generací. Za komunistického režimu bylo pochopitelné, že lidé se stahovali dovnitř své rodiny, která byla založena velice brzy, protože znamenala alespoň nějakou jistotu. Po revoluci se výrazně posunul vstup do manželství i doba porodu prvního dítěte. K podstatným změnám došlo také v oblasti vzdělání a to nejen po Sametové revoluci, ale také po roce 2000, kdy se lidé začali více věnovat studiu, dostupnějším se stalo také vysokoškolské vzdělání.

Sociální stát v době komunismu sice poskytoval jistoty a záruky, zároveň ale zasahoval do všech oblastí lidského života. To se projevuje i v tom, jak dnes vnímáme rodinu. Sociální stát dokázal sladit rodičovství i zaměstnání. Emancipace žen na trhu práce od devadesátých let však v České republice, oproti jiným státům, spíše stagnuje. Ženy mají možnost zůstat delší dobu doma s dětmi. Po návratu na trh práce se ale role a rozhodovací pravomoci v rodině vyrovnávají. (Fučík, Chromková Manea, 2014)

Tyto faktory zapříčinily vývoj rodiny od tradiční k moderní. V 70. letech se začíná používat i pojem rodina postmoderní, tedy současná. Tento model rodiny není možné jednoznačně popsat. Současnou rodinu charakterizuje demokratizace, izolovanost, zmenšení rodiny, pracovní vyčerpání rodičů, rozvodovost a výrazné socioekonomické rozdíly. (Holá a kol., 2014)

1.2 Podoby současné rodiny

Současná rodina může být nukleární, neolokální nebo neúplná. Podle Českého statistického úřadu žilo v roce 2016 v České republice nejvíce osob v domácnosti bez dětí, následovali domácnosti úplných rodin s dětmi a nejméně rodin bylo evidováno jako domácnosti s jedním rodičem. (ČSÚ, ©2016)

Ve společnosti vznikají nové formy rodinného soužití. Přesto stále převládá klasické manželství. Velká část úplných rodin je uspořádána jako nukleární rodina. V současné době nemají lidé potřebu udržovat manželství za každou cenu, zároveň ho však vnímají stále jako nejpřirozenější uspořádání rodiny. Avšak mladá generace upřednostňuje před případným opakovaným manželstvím raději nesezdané soužití. (Holá a kol., 2014)

1.2.1 Nesezdané soužití

„Nesezdané soužití je formou soužití dvou jedinců opačného pohlaví, kteří žijí ve svazku podobném manželství, mají spolu intimní sexuální vztahy, společně bydlí a hospodaří, avšak nejsou oficiálně sezdáni.“ (Rabušic, 2001, s. 193) Velká část mladých lidí, kteří toto uspořádání upřednostňují, jej vnímají jako stav na přechodnou dobu a zkoušku vztahu. V případě otěhotnění jsou připraveni vstoupit do manželství. (Rabušic, 2001)

1.2.2 Neolokální rodina

Jedná se o nově vzniklý manželský pár, kdy se partneři stěhují od své původní rodiny a žijí samostatně ve vlastní domácnosti. Dříve typické dvougenerační soužití tak přestává být pro mladé páry atraktivní. (Giddens, 1999)

1.2.3 Neúplná rodina

V důsledku stále vyšší míry rozvodovosti se jedná o poměrně běžné uspořádání rodiny. Začíná se stávat normou, že se čím dál více dětí rodí mimo manželství, ženy dobrovolně volí výchovu dítěte bez partnera. Dříve byly svobodnými matkami spíše mladé ženy, které z nějakého důvodu po otěhotnění neuzavřely sňatek a tento fakt byl vnímán jako společenské stigma. Dnes se mění jak pohled na tyto matky, tak i jejich složení z hlediska věku i socioekonomického statutu. (Sobotková, 2007)

1.2.4 Nevlastní rodina

Vzrůstající rozvodovost má také za příčinu existenci více nevlastních rodiny, které vzniknou po rozvodu jednoho z rodičů, který vstoupí znovu do manželství s novým partnerem. Oba manželé si do vztahu obvykle přivádí své děti a nebývá výjimkou, že společně mají další, to může vnášet komplikace do sourozeneckých vztahů, ale také do vztahů s širší rodinou. Společnost tyto rodiny vnímá stále rozporuplně a nahlíží na ně jako na nepatřičnou formu rodinného soužití. (Matějček, 2003)

1.2.5 Singles

V posledních desetiletích vniká nový fenomén singles, který je ze sociologického hlediska nejvýznamnější. Tuto životní strategii volí skupina mladých dospělých ve věku 20 – 30 let, kteří již nežijí v původní rodině, mají vlastní domácnost, ale nesdílí ji s partnerem, ani dětmi. Jejich reprodukční strategií je buď dobrovolná bezdětnost, nebo plánované rodičovství. Specifické, především pro ženy, je, že tento stav nevnímají jako konečný.

Tato životní fáze se však prodlužuje a s přibývajícím věkem je stále obtížnější měnit relativně pohodlný život bez odpovědnosti, takže toto uspořádání nakonec vyústí v definitivní způsob života. Bezdětnost je ovlivněna především dvěma faktory. Jednak pozorujeme vzrůstající počet homosexuálních párů. Kvůli legitimizaci této orientace vzrostl podíl homosexuálů ve společnosti z 3 -5 % na 12% - 20% v závislosti na tom, o jaké pohlaví se jedná. Druhým faktorem je vyšší počet neplodných žen i mužů. (Holá a kol., 2014)

1.3 Nukleární rodina

Nukleární rodinou se v této části práce budeme zabývat podrobněji. Hovoříme o tzv. úplné rodině, kterou tvoří matka, otec a děti.

V ideálním případě se dítěti v takové rodině dostává přijetí, lásky a péče, které jsou pro jeho vývoj nezbytné. Matka i otec jedinečně a neopakovatelně obohacují své dítě, každý mu přináší specifická pozitiva, vyplývající z jeho rodičovské role. Samotné rodičovství oběma partnerům také mnohé přináší, stejně tak dítě vnáší mnoho do vzájemného soužití celé rodiny. (Špaňhelová, 2010)

1.3.1 Matka

Matka dává dítěti především přijetí, ve smyslu nenastavování limitů dítěti podle jejích ideálů. Jistota je dalším podstatným prvkem, který matka do vztahu s dítětem vnáší. Vědomí toho, že co matka řekne, to platí. Proto je zapotřebí důslednosti v tom, co je zakázané a co povolené. Dítěti poskytuje také ochranu a navigaci. Naučí dítě, jak se bezpečně vyrovnávat a vypořádávat se situacemi v životě a to i bez její přítomnosti tak, aby dítě získávalo vlastní zkušenosti a poučilo se z nich. Otevřená komunikace a láska k dítěti jsou dalšími aspekty, kterými matka dítě obohacuje. Důležité je také to, že matka je především vzorem. Nejen v tom, jak se chová, obléká, mluví, jak vaří nebo tráví svůj volný čas. Ale především vzorem v chování a názorech, v tom, jak řeší konflikty, jaký vztah má s otcem, jak se spolu vítají, hádají a usmiřují. To vše dítě přijímá a jednou se bude rozhodovat, zda tyto vzorce chce následovat nebo se chce chovat jinak, jiný styl chování přebere nevědomky nápodobou a bude je využívat po celý svůj další život. Matka je pro dítě také modelem ženské role. Pro dceru vzorem, kterému se chce v dospělosti podobat, nebo se mu chce vyvarovat a může tak regulovat své případné chování, které se dozajista bude podobat jednání matky. Pro syna je matka vzorem jeho budoucí partnerky. (Říčan, 2004)

Pokud matka nenaplnuje všechny potřeby dítěte, je nečitelná a neposkytuje mu dostatek bezpečí, nenaučí se dítě, že svět je bezpečný, stáhne se do sebe a nebude umět navazovat uspokojivé fungující vztahy. Dojde k takzvané poruše attachmentu, tedy poruše vztahové vazby mezi dítětem a matkou (pečující osobou).

Mezi matkou a dítětem může dojít k následujícím čtyřem typům vazby:

1. Jistá vazba navozující bezpečí
2. Nejistá vazba – vyhýbavá
3. Nejistá vazba – úzkostná
4. Nejistá vazba – desorganizovaná

Připoutání k rodiči a vznik vhodné citové vazby může ohrozit stres před porodem matky, užívání návykových látek rodiče nebo umístění dítěte do náhradní výchovy.

Tato vazba vzniká již v raném dětství, a pokud nedojde ke správnému navození důvěry, může dítě být impulzivní a bez očního kontaktu. Často takové dítě tvoří pouze povrchní vztahy a je stejně vřelé ke všem dospělým, nezvládá učivo, krade nebo lže. (Šance dětem, © 2021)

1.3.2 Otec

Role otce v rodině je poněkud jiná než matky, i přesto, že některá pozitiva, která dítěti přináší, by mohla být totožná, jako je například láska nebo otevřená komunikace. Otec však nebývá s dítětem tak často. Proto prvním, co dítěti přináší, je čas. Čas, který spolu tráví jak aktivně, tak pasivně. Dítě zažívá jiný přístup otce, jeho podporu, stabilitu, jistotu, kterou poskytuje nejen dítěti ale i matce. I otec je stejně jako matka dítěti příkladem. To je důležité, protože příklad obou rodičů, by měl být stejný. V opačném případě takového nesouladu dítě buď využívá, nebo ho mate. Rozhodnost otce přináší dítěti životní jistotu. Otec znamená také ochranu celé rodiny. Kromě toho zajišťuje rodině podporu a oporu. Celkově je muž směrem k dítěti přímější a ráznější v dobrém slova smyslu, to dítěti poskytuje jistotu v tom, že věci budou tak, jako bylo řečeno. Samozřejmě také role otce definuje další výběr partnerů a podobu vztahů v budoucím životě dítěte. (Špaňhelová, 2010)

1.3.3 Rodiče

Dítě neomylně cítí, jaké je soužití jeho rodičů. Jeho intuice a vnímání atmosféry doma mu jasně říká, jaký spolu mají rodiče vztah. Směrem k dítěti je v případě rodičů nejdůležitější

jednota. Nesoulad v názorech je pro dítě zdrojem velkého zmatku. Pro vlastní jistotu v chování potřebuje stejné instrukce a názory od obou rodičů a to především v mladším věku. V době, kdy se dostává do puberty, už je samo schopno utvářet vlastní názory a postoje. Rozdílnost v názorech rodičů může způsobit konflikt, který vznikne v případě, že se jeden z rodičů dozví, že druhý za jeho zády dítěti něco (ne)povolil. To může v dítěti vyvolat strach a obavy z toho, že se rodiče hádají kvůli němu. Nebo naopak začne situaci využívat a začne chodit za rodiči s prosbami podle toho, u koho ví, že mu bude vyhověno. Podstatná je ve vztahu rodičů láska a respekt. To vnímá dítě i beze slov. Vidí, zda jsou k sobě rodiče laskaví, dělají kompromisy, jsou schopni druhému pomoci, zastoupit ho nebo mu udělat radost jen tak. To také znamená být dítěti dobrým příkladem v tom, jak se k sobě chovají vzájemně. Mladší děti často využívají příklad chování, které vidí doma jako atribut ve hře. Můžeme pak pozorovat, jak dítě se stejným tónem, postojem a výběrem slov například předvádí hádku s hračkami tak, jako to vidělo a slyšelo u rodičů. Moudrý rodič si toto uvědomuje a příklad vědomě využívá k výchově dítěte. (Říčan, 2004)

1.3.4 Dítě

Nejen rodiče pro dítě, ale i dítě pro rodiče znamená obohacení v životě i v partnerském vztahu. Dítě přináší především radost, mimo jiné z toho, že partneři mohou někomu předat své postoje, vize a zkušenosti. Mají také možnost starat se, dítě vyžaduje ochranu a budování bezpečného vztahu. Dalším přínosem je možnost k osobnímu růstu, a to nejen jako jednotlivce, ale především jako páru. Objevuje se potřeba pracovat na vztahu, aby byl pevný a láskyplný. S dítětem není možné se nudit, je potřeba plánovat a vymýšlet, jakým způsobem bude rodina trávit čas. Dítě samo o sobě obohacuje život vlastními postřehy a názory. S dítětem přichází větší odpovědnost, která není omezující, ale naopak poskytuje příležitost postavit se k životu a jeho problémům čelem. V neposlední řadě dítě vnáší do partnerského vztahu pocit naplnění a blízkosti. (Špaňhelová, 2010)

1.4 Role v rodině

V současné době je jednou z charakteristik rodiny změna rolí. Dříve bylo rozdělení rolí jasně dané. Muž rozhodoval, finančně zajišťoval rodinu, zastával racionální a odpovědnou roli, jeho povinností bylo zabezpečit rodinu. Žena se starala o domácnost, rodila děti. Zastávala emocionální, obětavou a oddanou roli, harmonizovala vztahy, přizpůsobovala se muži, byla věrná a tolerantní. (Bechyňová, Konvičková, 2011)

Moderní manželství je v otázce rolí mnohem benevolentnější. Jednotlivé role jsou více méně nezávislé na pohlaví. Nynější podoba rolí vychází ze vzájemné dohody mezi partnery, případně mezi rodiči a dětmi. Žena již není podřízená muži, díky větším příležitostem na trhu práce přináší do rodinného rozpočtu stejný nebo dokonce vyšší obnos peněz. To znamená, že i její rozhodovací pravomoc roste. Muž naopak stále více zastává v domácnosti tradiční ženské práce a povinnosti. Ke změně vzorců chování dochází především díky ekonomickým a sociálním proměnám. Proměňuje se i dělba práce v moderní rodině, kde je trendem spolupráce při domácích pracích. Dělbba práce je nejvýraznější v oblasti přispívání do rodinného rozpočtu, výchově dětí a nejméně v péči o domácnost. (Holá a kol, 2014)

Jiná je také role dítěte v rodině a to především role mladých dospívajících dětí. Totalitní režim prostřednictvím školských zařízení přejímal povinnost vychovat a rodina tak tuto schopnost částečně ztrácela. Po jeho pádu se začal měnit vztah mezi rodičem a dítětem. Namísto direktivní výchovy nastupuje diskuze, tradiční výchovné styly ustupují a je vytvořen prostor pro komunikaci a partnerství mezi rodičem a dítětem. Děti se stále více podílejí na rozhodování o životě rodiny. To s sebou ale nese i větší nároky na výchovný styl rodiče. Sladit rodinný a profesní život proto může být mnohem náročnější. (Matoušek, 2003)

1.5 Funkce rodiny

V důsledku vzrůstajících požadavků a nároků na rodinu se plnění jejích základních funkcí stává stále obtížnějším. Přesto rodina nepopíratelně nadále poskytuje svým členům bezpečí a útočiště před veřejným prostorem. K základním funkcím, které má rodina plnit, řadíme následující:

Biologicko-reprodukční funkce – funkce, která se nemění, ale dítě je vnímáno stále častěji buď jako luxus, nebo jako překážka v seberealizaci a profesním růstu rodičů.

Ekonomicko-zabezpečovací funkce – zvyšování životních nákladů a vyšší míra nezaměstnanosti má za důsledek poruchy této funkce rodiny, což vede k zvyšujícímu se počtu rodin nacházejících se v hmotné nouzi.

Emocionální funkce rodiny – základní a nezastupitelná funkce, kterou nemůže nahradit žádná instituce ani orgán.

Socializačně-výchovná funkce – kromě podpory dětí pro vstup do vlastního života zastává tato funkce také stále častěji opačné působení, tedy podporu starší generace směrem od dětí, například při využívání moderních technologií.

Ochranná funkce – význam této funkce opět nabývá na důležitosti a rodina ji stále častěji plní sama bez pomoci státu. (Bauman, 2004)

Dříve byla rodina tak samozřejmou institucí, že se ani nemusely vést diskuze o plnění jejích funkcí. Ekonomické zajištění, poskytnutí vzdělání nebo péče v nemoci a ve stáří o své členy bylo pro rodinu samozřejmostí. Mimo toto společenství nebylo téměř možné přežít. Kdo nebyl součástí rodiny, ocital se na okraji společnosti. Rodina dostatečně naplňuje stále méně funkcí. V některých funkcích nebude možné zastoupit rodinu nikdy.

Především výchova dětí a podpora vztahů (emocionální a socializačně-výchovná funkce) v jiném prostředí, než je rodina, byla díky mnoha výzkumům potvrzena jako nedostatečná. Vznik tzv. psychické deprivace u dětí, jako jeden z nepříznivých účinků ústavní výchovy, popsal prof. Matějček a Langmeier již v 60. letech 20. st. (Matoušek, 2010)

Děti vyrůstající mimo svou rodinu v ústavních zařízeních mají prokazatelně větší tendenci ke kriminogennímu chování. Mozek těchto dětí, v důsledku působení deprivativního prostředí, funguje odlišně, než u dětí, které žijí ve vlastní rodině. „Děti vyrůstající v ústavech mají špatnou schopnost vcítovat se do druhých lidí, neorientují se dobře v interpersonálních vztazích, často neumějí řešit konflikty bez agresivity, mají nízké sebehodnocení, hůře se orientují v morálních normách a hodnotových dilematech.“ (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 14)

Úroveň plnění základních funkcí rodiny, tedy její funkčnost nebo nefunkčnost, má zásadní vliv na budoucí vývoj a život dítěte. Samotní rodiče využívají své zkušenosti a zážitky z dětství při výchově a péči o vlastní děti. Pokud nejsou v dětství dlouhodobě a dostatečně naplňovány základní psychické a sociální potřeby dochází k zásadním poruchám osobnosti a chování a to především u dětí v raném věku. Pro vznik pevného a kvalitního vztahu mezi rodičem a dítětem, který pak může jedinec předávat dál, je naplňování těchto základních životních potřeb klíčové. (Špaňhelová, 2010)

---

2 OHROŽENÁ RODINA

2.1 Pojem ohrožená rodina

Za ohroženou rodinu je považována ta, která nedostatečně plní nebo vůbec neplní některé ze základních funkcí rodiny. To ohrožuje rodiny jako systém, především pak zdárný vývoj dítěte. Selhávání v rodině je možné rozdělit na ekonomické a mimoekonomické.

V ekonomických funkcích rodiny je zaznamenán zvyšující se podíl ohrožených a nezaopatřených dětí v rodinách s nejvyššími příjmy, stejně tak jako v rodinách s nízkými příjmy. Přestože ve společnosti roste rozdíl v příjmech a společně s ním tak vzrůstá i počet nízkopříjmových rodin, nejsou tyto rodiny častěji ohrožené než ty finančně zabezpečené. Naproti tomu extrémní chudobou je ohroženo nepatrné množství rodin. Obtíže v uspokojování materiálních potřeb dětí a dalších členů domácnosti jsou spojeny s více faktory. Mezi ty nejběžnější patří nízké vzdělání rodičů, věk rodičů, zdravotní stav, nezaměstnanost, neplnost rodiny a počet jejích členů. Kvůli vyššímu počtu dětí, menší životní odpovědnosti a nižším příjmům jsou materiálním nedostatkem ohroženy především osamělí rodiče s nižším sociálním statutem. Mimoekonomické faktory ohrožující funkce rodiny jsou především nižší socio-kulturní úroveň spojená s nízkým vzděláním. Dále ambicióznost rodičů, kteří často kladou na sebe i děti přílišné požadavky. Nedostatečné plnění funkcí vykazují mladé rodiny, kde nevyzrálость rodičů vede k životní nepřizpůsobivosti. (Fučík, Chromková Manea, 2014)

Nutnost intervence a pomoci rodinám roste. Rodiče vyžadují pomoc nejen v oblasti finančního zabezpečení rodiny a výchovy dětí, ale také v oblasti sociální a zdravotní. Hledají také cesty, jak zvládnout rodinný i pracovní život. K práci s rodinou je tak potřeba zaujmout komplexní přístup, který bude brát ohled u mladé generace, například na výchovu ke zdraví a rodičovství. (Holá a kol., 2014)

2.2 Role prostředí rodiny ve výchově

Prostředí tvoří jevy a předměty, které jsou kolem nás a vytváří naše životní prostředí. V každém okamžiku života se v nějakém prostředí nacházíme. Prostředí a člověk na sebe vzájemně působí. Jestliže jsou podněty a jevy v prostředí ohrožující, hovoříme o tzv. závadovém prostředí. V ohrožené rodině tak dochází k závadovému a deviačnímu prostředí, které negativně ovlivňuje rozvoj osobnosti.

Rodina je nejvýznamnější socializační faktor, který ovlivňuje dítě v nejzásadnější fázi života, tedy raném dětství, kdy se formuje jeho osobnost. (Stašová, 2001)

Kraus (2014) uvádí následující faktory rodinného prostředí, které mají vliv na klima v rodině:

1. Demograficko-psychologické podmínky rodinného prostředí

- úplnost/neúplnost rodiny, počet dětí, věkové rozdíly, vnitřní vztahy rodiny

1. Materiálně – ekonomické faktory rodinného prostředí

- zaměstnanost rodičů, charakter bydlení, finanční zajištění, spotřeba rodiny, materiální podmínky, vliv techniky na život rodiny

2. Kulturně – výchovné oblasti rodinného prostředí

- hodnotová orientace a vzdělání rodičů, životní styl, míra pedagogizace rodinného prostředí

Prostředí, ve kterém se člověk nachází, ovlivňuje jeho jednání. Může ho buď podpořit, nebo odradit, motivovat, vyvolávat určité jednání a formovat jej. Prostřednictvím adaptace se členové rodiny vyrovnávají s podmínkami rodinného soužití. Jestliže je prostředí závadové, bude se dítě takové rodině pravděpodobně projevovat maladaptivně či deviantně. (Paulík, 2010)

V práci s ohroženou rodinou tak můžeme využít přirozené působení prostředí ve výchovném procesu a práci s ní. Podporujeme pozitivní prvky v prostředí a eliminujeme ty negativní. Výchovné působení může být přímé, nebo nepřímé, kdy přímo nevstupujeme do situací, ale ovlivňujeme prostředí tak, aby docházelo k co nejeftektivnější práci s jednotlivcem či skupinou. (Bendl, 2014)

2.3 Výchova a socializace

Socializací je myšlen proces začlenění se člověka do společnosti, ve které se učí žít. Rodina zajišťuje tzv. primární socializaci. Díky socializaci si osvojujeme sociální role, tedy adekvátní způsoby chování. To, jakým způsobem si člověk osvojuje dané role a způsoby chování, nazýváme adaptací. Na úroveň socializace má vliv prostředí, ve kterém se jedinec nachází. K vytváření vztahu k sobě, okolí a druhým lidem napomáhá sociální kreativita. Jestliže je prostředí, v našem případě rodina, ve kterém se člověk nachází, závadové s nežádoucími jevy, dochází k deviantní socializaci. Proto, aby došlo k zmírnění

nebo minimalizování sociálně patologických projevů členů rodiny, je potřeba pracovat právě s rozvojem sociální kreativity a motivací ke změně. Taková rodina se nachází v náročné životní situaci, kdy se často setkává s konfliktními, frustrujícími a stresujícími událostmi, které neumí řešit běžnými způsoby. Pokud se taková situace v krátkém čase zhorší, hovoříme o tzv. krizové situaci. (Poláčková, 2001)

2.3.1 Krizová situace rodiny

Jedná se o situaci, kterou rodina již není schopna samostatně vlastními silami řešit. Techniky, kterými běžně zvládá řešit náročné situace, zde selhávají a je potřeba rodinu aktivizovat. To znamená podpořit rodinu ve spolupráci s profesionály a pojmenovat problém, na kterém budou společnými silami pracovat. Důležité je přistupovat k rodině s respektem a posilovat její kompetence. Speciálními technikami a formami práce s rodinou lze nejen zmírňovat existující krizovou situaci, ale také poskytnout nástroje, jak další takové situaci preventivně předcházet. (Kastová, 2000)

2.4 Ohrožené dítě

Práce s ohroženou rodinou je zpravidla zaměřována na všechny její členy, ale vždy je sledován především zdárný vývoj a blaho dítěte. To může být v rodině i mimo ni ohroženo mnoha faktory. Bohužel nejčastěji dochází k ohrožení dítěte zanedbáváním a týráním ze strany rodiče.

Hovoříme tedy o nevhodném zacházení s dítětem, tento termín je spojen s CAN syndromem (child abuse and neglect syndrome). „Jde o neposkytování nutné péče nebo o úmyslné ubližování dítěti, a to zpravidla jeho rodičem nebo osobami, které mají dítě v péči. Takové zacházení dítě poškozuje, popř. ohrožuje na životě.“ (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 137)

Může jít o fyzické nebo psychické týrání. Fyzické týrání zahrnuje přímé tělesné ubližování jako je přivazování, zavírání nebo bití. Psychické týrání může zahrnovat vystavování dítěte konfliktům v rodině nebo nucení dítěte k rozhodování ve věcech, kterým není schopno rozumět. Jedná se o úmyslné odmítání nebo ponižování dítěte. Dále může v rodině docházet k emocionálnímu zanedbávání a sexuálnímu zneužívání. (Matoušek, 2017)

V posledních letech se zvyšuje počet nejen dětí, u kterých pozorujeme predelikventní nebo delikventní chování a pochází ze sociálně slabších rodin, ale také přibývá dětí z dobře zajištěných rodin, které vykazují známky sociálních deviací. Do práce s ohroženými dětmi

a jejich rodinou je zapojováno stále více subjektů jak ze strany neziskových organizací, tak institucí státní správy. (Fischer, Škoda, 2014)

V případě špatného zacházení s dítětem v rodině je přítomno více rizikových faktorů než pouze jeden. Často se jedná o rizikové faktory na straně rodiče. K fyzickému týrání dochází, když je rodič v psychickém napětí, trpí depresemi nebo úzkostí. Fyzický útok na dítě je pak využíván jako ventil. K zanedbávání dochází častěji ze strany svobodných matek, které nemají vhodné zázemí, jsou závislé na návykových látkách nebo trpí depresí. (Matoušek, 2003)

2.4.1 Typologie matek se sklony k zanedbávání

Polansky (1992 cit. podle Matoušek, Pazlarová, 2010) charakterizoval následující typy matek, které mají nejčastěji sklony k zanedbávání dětí.

Apatické matky

Pasivní a uzavřené ženy, které mají pocity marnosti a ztráty životního smyslu. Jsou osamělé a navazují zejména povrchní vztahy. Vyznačují se neschopností řešit problémy, strachem z každodenních úkolů, zažívají pocity strachu a úzkosti bez objektivní příčiny.

Impulzivní matky

Mají nízkou odolnost vůči stresu a frustraci. Jsou netrpělivé, agresivní a mají potřebu neklidu, touží po změně nebo vzrušení. Mají sklony k manipulaci a destruktivnímu jednání.

Mentálně retardované matky

Omezené mentální schopnosti ovlivňují jejich chování, jsou méně vzdělané, mají obtíže v orientaci v čase nebo hodnotě peněz. Myšlení je konkrétní a změny nebo složité úkoly je znervózňují. Lépe se dokáží postarat o děti mladšího věku, kdy jsou schopny jim zajistit základní péči jako hygienu a stravu. Mateřskou roli mohou úspěšně zvládnout ve spolupráci s doprovázející osobou.

Depresivní matky

Tyto ženy ve fázi deprese nejsou schopny dostatečné péče o děti, v podstatě znehybní, cítí hluboký smutek, nejsou schopny běžných činností, reakce jsou opožděné nebo žádné, přidružuje se náhle zhoršený zdravotní stav. Uspokojovat základní životní potřeby nejsou v depresivní fázi schopné.

Psychotické matky

Hlavními rysy jsou ztráta schopnosti vést rozhovor, kontaktu s realitou, vyhýbání se sociálnímu kontaktu, fyziologické projevy, zmatení v řeči, bludy, halucinace a panické úzkosti. Díky změnám vědomí a snížení kontaktu s realitou mohou tyto matky pro své děti představovat reálné nebezpečí. (Polansky, 1992 cit. podle Matoušek, Pazlarová, 2010)

2.5 Vztahy v rodině

Vztahy v rodině jsou reprezentovány prostřednictvím vzájemných interakcí, které mohou být označeny jako komunikační stereotypy, které v závislosti na jejich povaze, mohou buď prohlubovat a udržovat problémy v rodině napříč generacemi nebo naopak posilovat vhodné soužití rodiny.

V rámci potřeby mít kontrolu nad touto interakcí může v rodině panovat boj o moc, tedy ovlivňovat druhé a to někdy i pasivním nebo odmítavým způsobem. Vztah v rodině jednoznačně ovlivňuje úroveň komunikace. Jasná komunikace a přiměřené emocionální reakce společně s dostatečnou mírou svěřování a naslouchání je cestou k harmonickému rodinnému soužití. Atmosféru v rodině určuje také rytmus komunikace, tedy schopnost sladit jednotlivé členy v každodenních situacích a činnostech. (Matoušek, Matoušková, 2011)

Vztahy v rodině obsahují podpůrnou a obrannou složku. Podle toho, jakou roli v rodině daný člen zastává, má odlišné pravomoci, resp. moc. Vztahové role se v průběhu života mění, buď náhle, v reakci na nějakou silnou událost, nebo pozvolna. Vztahy jsou udržovány pomocí komunikace, která je zároveň indikátorem jejich kvality. Vztahy v rodině ovlivňuje emocionalita, vlastnosti, osobní záměry jednotlivců, jejich normalita a také schopnost vyrovnávat se s patologickým chováním některého člena rodiny. (Matoušek, Pazlarová a kol., 2014)

Vztahy mezi rodiči navzájem a mezi rodiči a dětmi jsou tedy zásadní pro vytvoření harmonické rodiny. V případě ohrožené rodiny je typické, že díky narušeným vztahům v ní, dochází také častěji ke konfliktům, které negativně ovlivňují dítě. Z podstaty vztahů mezi členy domácnosti vychází specifika konfliktů, ke kterým v rodině dochází. (Špaňhelová, 2010)

2.6 Konflikt v rodině

Definice konfliktu se liší v závislosti na tom, z pohledu které vědní disciplíny na něj budeme nahlížet. „Nejčastěji je konflikt definován jako rozpor, kdy napětí mezi jeho póly dosahuje vrcholu a projevuje se vzájemným popíráním, křížením snah a zájmů a přímým bojem.“ (Holá, 2014, s. 44) Konflikt z pohledu psychologie a sociologie je chápán jako druh sociální situace nebo frustrace. Jde o interakci provázenou odlišnými představami a názory. Konflikty v rodině se vyskytují běžně, mohou vycházet z odlišných priorit jednotlivých členů a střetu zájmů, faktory které jej ovlivňují, se vzájemně kombinují a doplňují. V rodině může docházet k negativnímu i pozitivnímu konfliktu v závislosti na tom, jaké emoce jsou při něm intenzivnější a jakou kvalitu tyto emoce mají. (Holá a kol, 2014)

Manželský konflikt většinou kopíruje vztah neboli lásku, která mezi manželi panuje. Umění milovat má každý člověk, záleží na tom, kdy a jak má možnost tuto schopnost projevit. Hádka mezi manžely může vzniknout z nepochopení nebo neudržení emocí. Ale manželský konflikt dnes ovlivňují nejen společensky přijaté představy o vztahu, ale také definice dané situace a sociálních prvků ovlivňujících tento vztah. Na konflikt ve vztahu má vliv příchod individualismu ženy do manželského soužití a myšlenka rovnosti mezi mužem a ženou, která předznamenala zánik patriarchátu. Vnitřní uspořádání rodiny je v současné době chápáno jako soukromí prostor, což také ovlivňuje povahu manželského konfliktu. Protože tyto konflikty jsou považovány za něco soukromého uvnitř, je obtížné tyto rodiny intervenovat. Oddělit rodinu od vnějšího světa však není možné. Konflikty v rodině se dotýkají její emocionální stránky stejně jako pragmatického uspořádání. Existence těchto dvou rovin vede k nemožnosti překonávat neshody v páru, znamenají totiž i dvojitý jazyk, kterým lidé hovoří. Ten racionální, kterým hovoříme v rámci zaměstnání nebo ve škole, kde je každé sdělení jasné a pro emoce zde není místo. A jazyk neverbální, užívaný v párové komunikaci. Výrazy tváře, gesta a intonace jsou nejvýznamnějšími činiteli v manželské hádce. Tento emocionální jazyk nám sice komplikuje komunikaci s partnerem a to především v hádce, zároveň nám ale říká, že jsme součástí rodiny, která je pro nás něčím vyšším. (Možný, 1990)

2.7 Hodnocení ohrožené rodiny

Hodnocení rodiny je možné provádět v případě, že se jedná o rodinu, u které jsou odůvodněné pochybnosti, jestli vhodně pečuje o dítě. Dále pokud se dítě dostane do ústavní péče, případně jsou v péči institucí nebo v nepříznivé sociální situaci rodiče nebo jeden

z rodičů. Hodnotit rodinu lze také při návratu dítěte z ústavní nebo pěstounské péče, při řešení péče o dítě rodičů v rozvodu, při zprávě a uložení opatření probační službou a v případech rozhodování zda pracovat s dítětem nebo rodičem v rámci terapie. (MPSV, ©2021)

Pro vyhodnocení dítěte v obtížné sociální situaci vydalo MPSV Metodické doporučení č. 2/2009, které definuje, kdo a jakým způsobem rodinu hodnotí.¹

Podnět k hodnocení rodiny přichází ze strany některého člena rodiny, zástupce dítěte, který hájí jeho zájmy. Impuls může přinášet také pracovník nebo organizace, která se věnuje práci s dítětem nebo dospělým členem domácnosti. (Pierson, Thomas, 2006)

Hodnocení rodiny je proces, který není vhodné posuzovat z hlediska času. Přesto zde existují dvě základní časová hlediska a to, za jak dlouhou dobu by mělo být hodnocení dokončeno od prvního kontaktu s klientem. A za druhé, jak dlouho má trvat samotné hodnocení. U jednotlivých rodin má tento proces různou délku. Podstatné však je, aby výsledkem hodnocení nebyl pouhý seznam negativních zkušeností nebo vzorců v rodině. To může vést k pocitu všech členů, že i další jejich kroky mohou být pouze špatné. Je potřeba zaměřovat se na to, co v rodině funguje, na pozitivní momenty a vlastní zdroje rodiny.

K základním metodám využívaným pro hodnocení rodiny řadíme:

1. Rozhovor týkající se vlastního chování posuzovaného člena rodiny;
2. rozhovor týkající se chování jiných členů rodiny;
3. pozorování spontánní interakce rodiny;
4. pozorování interakce navozené určitým zadáním;
5. dotazníky a testy;
6. strukturované techniky;
7. rozbor dokumentů. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

---

¹ Dostupné z https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-2.pdf/768763ea-795c-c89d-336f-c9e427871f68

2.7.1 Plánování a práce s ohroženou rodinou

Plánování je nedílnou součástí v práci s ohroženou rodinou, při němž je kladen důraz na respektování práv a potřeb rodičů a nejlepší zájem dítěte.

Při plánování je potřeba vytvářet co nejnормálnější podmínky pro dítě, které se ocitlo v procesu rozhodování o jeho dalším osudu. To znamená vytvářet pro něj takové podmínky, které se blíží co nejvíce životu v dobře fungující rodině. Pokud vlastní rodina selhává, je prvním krokem orgánů a institucí snaha rodinu podpořit. Zásadní je také aktivní účast dítěte na všech krocích plánování. V úvahu se bere postoj a zájmy dítěte, do procesu plánování jsou zahrnuti všichni, kdo mohou jeho osud ovlivnit, jsou definovány role jednotlivých aktérů. Plán je sestaven tak, aby bylo možné průběžně plnit dílčí cíle a rodina mohla tyto cíle případně měnit. Veškeré jeho části jsou formulovány srozumitelně tak, aby ho všichni členové dobře chápali. Na plánování se podílí zástupci institucí a organizací, které s rodinou a dítětem pracují: sociální pracovníci, pedagogičtí pracovníci, lékaři, zástupci organizací, kteří s rodinou spolupracují nebo spolupracovat budou. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

Plán práce s rodinou obsahuje základní informace o rodině a všech dalších zapojených osobách a institucích, definované potřeby a kroky, které povedou k jejich naplnění, vyznačené priority plánu, seznam konkrétních postupů, krátkodobé cíle včetně indikátorů jejich naplnění, seznam rizik a hrozeb včetně postupu, jak jim čelit nebo předcházet. (Bechyňová, Konvičková, 2011)

V rámci plánování může dojít k doporučení zahájit spolupráci s mnoha službami nebo institucemi. V případě ohrožených rodin, kde hrozí reálné odebrání dětí, nebo existují jiná rizika ohrožující funkce rodiny, je často jako podpora rodiny k znovunalezení potřebné rovnováhy zvolena služba Sanace rodiny.

2.8 Sanace rodiny

Sanace rodiny je poskytována podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Podporuje fungování rodiny, resp. snaží se o podporu toho člena rodiny, který je ohrožen nebo naopak některého z členů rodiny ohrožuje. Může mít různou podobu, od profesionální terapie až po podporu rodiny dobrovolníkem. „Sanace rodiny je soubor opatření sociálně-právní ochrany dětí, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, psychologický a biologický

vývoj je ohrožen. Základním principem sanace rodiny je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině.“ (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 18)

Cílem Sanace rodiny je zachování celé rodiny, podpořit ji tak, aby pomoc předcházela a zmírňovala faktory, které ohrožují dítě. Součástí této služby je pomoc a podpora rodiny při odebrání dítěte do ústavní výchovy a příprava prostředí pro návrat dítěte zpět do rodiny. (Sociální práce, ©2020)

Při sanaci rodiny je sestaven multidisciplinární tým, který zahrnuje pracovníka OSPOD, sociálního pracovníka organizace, která poskytuje službu Sanace rodiny, v případě umístění dítěte do ústavní výchovy také zástupce této organizace a další odborné pracovníky, kteří s dítětem přicházejí do kontaktu. Tým postupuje podle předem stanoveného plánu a má rozdělené jednotlivé role. Jsou stanovena pravidla, se kterými je seznámena a souhlasí i rodina. Rodiče se podílí na sestavení plánu práce, souhlasí se zařazením do programu sanace rodiny. (Hrdinová a kol., 2010)

Na rozdíl od Sanace rodiny je sociální práce ze strany pracovníků OSPOD realizována podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Jsou povinni chránit a hájit práva dětí, které jsou ohrožené, dále poskytují poradenství rodičům a dalším fyzickým osobám, které mají děti svěřeny do péče. Jako jediní pracovníci mohou realizovat sociální šetření v rodině bez souhlasu rodičů, stejně tak jako mohou komunikovat a doptávat se na vývoj dítěte dalších institucí a jejich pracovníků. V případě zjištění, že je dítě ohroženo mají povinnost podat k soudu návrh na nařízení opatření. Při rozhodnutí soudu o nařízení opatření na jeho plnění dohlíží pracovník OSPOD. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

Míru ohrožení rodiny i dítěte ovlivňuje několik faktorů, které se vzájemně ovlivňují. Aby mohlo dojít k úspěšné intervenci prostřednictvím sanace rodiny, je třeba tyto ovlivňující činitele znát při individuálním plánování s rodinou. Rizikové faktory rodiny vyplývající z kompetencí a situace rodičů, kteří mívají nízké vzdělání, nacházejí se v nevyhovující finanční i bytové situaci, mají obtíže při uplatnění na trhu práce, mají nízkou finanční gramotnost, jsou zadlužení. Většina z nich má také nízkou důvěru v pomáhající profese, pracovníkům nevěří a snaží se s nimi různě manipulovat nebo nespolupracují. Rizikové faktory vyplývající z prostředí, ve kterém rodina žije, zahrnují především bytovou situaci rodiny. V praxi často rodina nemá stabilní bydlení, žijí u příbuzných nebo přátel. Nevyřešená bytová situace je značná komplikace při sanaci rodiny. Nelze sanovat rodinu, která nemá vlastní bydlení. Umístění matek s dětmi do Azylových domů je řešením pouze přechodným, navíc zde dochází k odtržení otce od rodiny, pokud v ní figuruje. Při zahájení spolupráce

je potřeba znát tyto faktory a aktuální situaci rodiny, dobu, po jakou se v nepříznivé sociální situaci nachází, jaké kroky již v minulosti podnikla k jejímu řešení, s jakými organizacemi, jak dlouho, na čem a s jakým výsledkem spolupracovala. Posuzuje se také míra fyzického stavu dítěte, psychosociální rozvoj, zdravotní stav, vztahy v rodině a kompetence rodičů k zajišťování dostatečné péče o dítě. (Bechyňová, Konvičková, 2011)

Ohroženou rodinu lze sanovat v případě, že je reálná hrozba u nastávajících rodičů o to, zda budou schopni řádně a dostatečně pečovat o dítě a zajistit vhodné podmínky pro jeho výchovu. Dále pokud se jedná o dítě, které je ve vlastní rodině ohroženo v sociálním, biologickém nebo psychologickém vývoji. Dítě bylo svěřeno do pěstounské péče, umístěno do ústavní výchovy nebo se jedná o návratu dítěte zpět do rodiny. V případě, že znalecký posudek prokázal nedostatečnou citovou vazbu rodičů k dítěti, rodiče jsou závislí na návykových látkách, mají psychiatrické onemocnění nebo jsou částečně zbaveni způsobilosti k právním úkonům. (Šance dětem, ©2021)

2.8.1 Klienti sanace rodiny

Cílovou skupinou sanace rodiny je rodina v nepříznivé sociální situaci, která je ohrožená nedostatečnou schopností rodičů v jedné nebo více oblastí života, což negativně ovlivňuje zdárný vývoj dítěte.

Rodiče ohrožených dětí mají často omezené komunikační dovednosti. V těchto rodinách je po generace předávána nedůvěra v pomáhající profese. Někteří pracovníci mohou mít sklon přisuzovat sociálně znevýhodněným rodinám nejrůznější nálepky a negativní označení. To může vést ke zkreslení pohledu na rodinu a omezit možnosti její podpory. (Berg, 2013)

Typickou rodinu zařazenou v programu Sanace rodiny můžeme označit jako mnohoproblémovou. To znamená, že v delším časovém horizontu má tato rodina více než jeden problém, problémy se týkají jak celé rodiny, tak i jednotlivých členů a rodina je nedokáže vlastními silami řešit.

Problémy uvnitř rodiny jsou patrné především v oblasti vztahů, rozdělení rolí, komunikace, řešení konfliktů a emočních reakcí. Otec, pokud v rodině figuruje, nechává převážnou část péče a zodpovědnosti za děti na partnerce. Matka uspokojuje pouze základní potřeby dětí, pozornost k nim přesouvá v závislosti na aktuálním emočním ladění. Jedná impulzivně, případně si dětí nevšímá. Chybí řád v rodině, komunikace je nejasná, hněv rodiče nepadá na hlavu dítěte, které právě něco provedlo, ale na to, které je aktuálně nejbližší. Vnější

---

problémy se vyskytují především v oblasti financí, bydlení, zaměstnanosti, stravování, výchovy, kontaktu s jinými lidmi, rodinami nebo institucemi. (Matoušek a kol., 2005)

Jednotliví členové rodiny se mohou potýkat s problémy, jako jsou závislosti, zanedbávání nebo týrání, prostituce, nezaměstnanost, sebevraždy, zdravotní problémy, poruchy učení a chování, dřívější ukončení procesu vzdělávání, záškoláctví nebo útěky z domova. (Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou, ©2016)

Tyto problémy jsou dlouhodobé, trvající zpravidla více než jednu generaci, komunikace s rodinou je obtížná, v pomáhající profesi nemají členové dané rodiny důvěru a odmítají spolupracovat. Rodina je v podstatě neustále v krizi, z čehož ale může paradoxně čerpat energii. Vědomí toho, že se konečně něco děje, jí může na krátký čas aktivizovat. (Berg, 2013)

Není pravda, že mnohobproblémová rodina je vždy rodina chudá a ne všechny chudé rodiny jsou mnohobproblémové. Chudoba je pouze jednou, nikoliv jedinou, podmínkou pro vznik takové rodiny. Dalšími faktory, a to i v zajištěných rodinách, může být dlouhotrvající odpoutání se od společnosti, jejích zvyklostí a norem, nefunkční vzory jednotlivých rolí v rodině a způsoby řešení problémů. Bylo by chybou domnívat se, že rodina sama vyhledá sociální službu v případě, že chce něco na svém životě změnit. Je pravděpodobné, že o existenci služby vůbec neví, není schopna ji oslovit, protože nemá kontakt nebo telefon, rodiče neumí formulovat, s čím chtějí pomoci. Problém může představovat i případný finanční příspěvek nebo další požadavky služby, kterým rodina není schopna dostát. Napomoci v kontaktu s rodinou, a možné intervenci v ní, může poskytování služby v domácnosti klienta a vhodný vstup pracovníka do rodiny. To znamená především snahu o partnerský přístup a snahu o získání důvěry rodiny ze strany sociálního pracovníka. (Matoušek a kol., 2005)

3 MOŽNOSTI PRÁCE S OHROŽENOU RODINOU

Profesionální práce s rodinou může mít mnoho podob. Touto skupinou se zabývají probační úředníci, sociální pracovníci, lékaři, psychologové a další profesionálové, kteří volí z široké škály forem práce, které mají i odlišné cíle. Intervenci poskytují zástupci státních institucí, občanských sdružení, neziskových organizací, zdravotních, sociálních, pedagogických, poradenských a dalších pracovišť. Jednotlivé instituce volí různé typy práce s rodinou. Může se jednat o represivní zásah, dohled, přímou pomoc (finance, ubytování), poradenství, krizovou intervenci a rodinnou terapii. (Matoušek, 2003)

Tato část práce se zaměřuje na oblasti práce s rodinou, které se promítají do života klienta, jehož případová studie je obsahem praktické části této práce. Případová studie zjišťuje efektivnost konkrétního preventivního a aktivizačního programu, který je postaven na principech zážitkové pedagogiky a snaží se o motivaci k životní změně klientů. Budeme se tedy nyní zabývat rolí prostředí ve výchově, motivaci rodiny ke změně a zážitkové pedagogice. Program obsahuje prvky sociální terapie, pozornost budeme krátce věnovat i tomuto způsobu intervence. Rodina žije ve vyloučené lokalitě, proto tato část obsahuje také téma komunitní práce.

3.1 Sociální terapie rodin

Terapie představuje proces přeměny zažitých vzorců chování a usiluje o komplexní nápravu osobnosti, která vykazuje známky deviantního chování. Terapie je zdlouhavý proces, který nemusí být příliš efektivní a má mnoho podob (psychoterapie, ergoterapie, hipoterapie, apod.). Opětovnému osvojení vhodných vzorců sociálního chování se věnuje socioterapie. Zahrnuje proces úpravy prostředí a podporu zájmu o zdravé sociální vztahy. Její součástí je resocializace. (Matoušek, 2005)

Resocializace má za úkol navrátit osobu zpět ke společensky přijatelnému způsobu chování a tím opětovnému začlenění do společnosti. Zaměřuje se na ty oblasti a způsoby chování, které mu působí společenské problémy. Pracuje s přeměnou hodnot a postojů. (Gabura, Pružinská, 1995)

Její součástí je reedukace, která využívá pedagogicko-psychologických a sociálně terapeutických technik k ovlivnění chování deviantního jedince tak, aby odpovídalo požadavkům společnosti, ve které žije. (Průcha a kol.)

Sociální terapie obsahuje postupy, které napomáhají ke změně v chování a jednání klientem směrem k podobě, která je ve společnosti vnímána jako běžná. Tyto techniky pracují na zmírnění obtíží, které rodině brání v optimálním životě. Díky tomu si klient může, možná poprvé, uvědomit souvislosti v jeho životě, které ho přivedly do nynější situace. Je důležité rodiny podporovat v upevňování a osvojování kompetencí a nástrojů k osobnostnímu růstu členů rodiny a budování interpersonálních vztahů v rodině. (Minuchin, 2013)

„Sociální terapie je specifickým druhem odborné intervence, jejímž cílem je dosahovat přímým i nepřímým působením žádoucích změn v chování klienta a v jeho sociálním okolí, řešit situaci, která jej bezprostředně ohrožuje, a předcházet vzniku rizikového chování.“ (Zakouřilová, 2014, s. 15)

Sociální terapie podle Zakouřilové (2014) obsahuje:

- Poradenství;
- diagnostiku;
- primární, sekundární a terciární prevenci;
- spolupráci terapeuta s dalšími osobami a zapojení dalších odborníků;
- různé formy rehabilitace;
- resocializaci;
- přímou terapeutickou práci;
- aplikaci dalších metod podporujících dobrý průběh sociální terapie.

(Zakouřilová, 2014, s. 21-22)

Cílem terapie je, aby rodina získala reálný náhled na svou situaci, dokázala se adaptovat na nové podmínky, společně s terapeutem nacházela vlastní zdroje k řešení problémů a došlo k žádoucí změně v chování členů rodiny s ohledem na sociální prostředí, ve kterém žije. V rodičovské roli je sociální terapie zaměřena na změnu postojů a výchovných strategií, odstranění nežádoucích vzorců chování. (Barker, 2012)

K dosahování těchto cílů využívá sociální terapie širokou škálu nástrojů jako je sociálně-terapeutický rozhovor, diagnostika, komunikační a další techniky, včetně mediačních. (Lozsi, 2013)

3.2 Komunitní práce

Ohrožená rodina je často součástí nějaké komunity, případně vyloučené lokality. Na tyto společenství se také zaměřují aktivity profesionálních organizací a institucí, které se zabývají pomocí a podporou rodin

Komunita je společenství, ve kterém spolu lidé žijí dlouhodobě, vzájemně se znají a nekladou na sebe žádné požadavky. Toto společenství sdílí prostor, čas, potřeby a hodnoty. Existují zde neformální vztahy, komunita je relativně stálá vyznačuje se značnou autonomií. „Komunita je kombinace sociálních skupin a systémů, které jsou nositeli hlavních sociálních funkcí vztahujících se k dané lokalitě.“ (Mattessich, 1997, s. 57)

Komunita sdílí stejné hodnoty, problémy i zájmy a má podíl na začleňování minorit do většinové společnosti. Komunity jsou tvořeny na různých úrovních – místní, městská, regionální a občanská. Nalezne zde rysy velké sociální skupiny, tvoří ji jednotlivci i malé sociální skupiny. (Kraus, 2014)

Komunitní práce má snahu zapojovat marginální skupiny do komunity a podporovat obyvatele v aktivním přístupu k řešení problémů společenství a to v různých oblastech života, jako je například volný čas. Komunitní práci využívají organizace zaměřené na zdravotnictví, ochranu životního prostředí i kulturní a informační centra. (Agentura pro sociální začleňování, ©2018)

Cílem komunitní práce je dosáhnout žádoucí změny, podporovat dobré vztahy, eliminovat strach a předsudky, harmonizovat komunitní prostředí. Těchto cílů je dosahováno ve 3 – 4 fázích: analýza, plánování, realizace a případně evaluace. Aby bylo možné naplnit stanovené cíle, je zapotřebí intenzivní spolupráce mezi různými institucemi. K tomu je nezbytné aktivizovat občany, aby se zapojili do dění v jejich bydlišti, podpořit identifikaci s komunitou, minimalizovat konflikt a sladit potřeby jednotlivců i skupin. (Hartl, 1997)

Komunitní plánování zahrnuje ve fázi analýzy komunitního prostředí dotazníkové šetření a skupinovou diskuzi. Případně jako další metody využívá anketu, workshop, brainstorming a veřejné projednávání. Vždy jde o co nejvyšší míru zapojení veřejnosti do rozvoje komunity. Při jeho realizaci zjišťujeme problémy komunity, jsou stanoveny cíle, vytvořen projekt, který je následně realizován a vyhodnocen. (Kapl, 2014)

Komunitní práce obsahuje i tzv. sociální marketing, který propaguje sociální programy, které jsou zaměřeny na specifické cílové skupiny. (Novotná, 2010)

3.3 Zážitková pedagogika

Zážitková pedagogika je výchovně vzdělávací proces, který využívá jako prostředek k výchově a vzdělávání situace navozující zážitky. Intenzivní prožitek má kladný vliv na rozvoj osobnosti a na jeho základě lze dosahovat žádoucích změn v chování a prožívání klientů.

V oblasti zážitkové pedagogiky jsou aktuální dva modely. Prvním z nich je zkušenostní učení Davida Kolba, a druhým model zážitkové pedagogiky Petera Jarvise.

Zkušenostní učení Davida Kolba

Ve svém konceptu Kolb vychází z několika autorů. Prvním z nich je zakladatel experimentalismu John Dewey, který do středu svého modelu učení staví zkušenost z praktické činnosti a aktivního experimentování. Učení dle Deweye probíhá na základě pozorování a vlastního zážitku. U kognitivních zážitků sleduje dvě stránky kvality – vliv na bezprostřední prožívání a na pozdější zkušenost. Teorie genetické epistemologie Jeana Piageta zahrnuje čtyři stádia dětského vývoje a říká, že znalosti jsou kromě pasivního učení z prostředí získávány i aktivním budováním. Díky adaptaci se vyrovnáme s podmínkami prostředí. Adaptace je dělena na akomodaci a asimilaci. Podle Kolba je právě konflikt mezi těmito dvěma póly adaptace výsledkem procesu učení. Kolbův cyklus učení zahrnuje konkrétní zkušenost, pozorování a reflexi, formování abstraktních konceptů a zobecnění a testování výsledků. Nejzásadněji jej ovlivnil Kurt Lewin, který svůj model učení zakládá na zážitku, který je zevšeobecněn pomocí reflexe a ohlédnutím se, následně jsou ověřovány dopady v odlišných situacích a tím vzniká specifická zkušenost. Kolbova teorie je založena na cyklu (spirále) učení. Učení definuje jako vývojový proces, který je složen ze čtyř komplexit – afektivní, symbolické, behaviorální, percepční. Z nich vychází etapy učebního cyklu – konkrétní zážitek, reflektující pozorování, aktivní experimentování. Dále autor rozlišuje dvě dimenze tohoto cyklu – transformování zážitků a zmocňování se zážitku. (Nehyba, 2012)

Zážitková pedagogika Petera Jarvise

Model zážitkové pedagogiky Petera Jarvise z části vychází z Kolbova zkušenostního učení. Zkušenost však vnímá nejen z pohledu experimentálního, ale i existencionálního. Odkazuje se tak na myšlenku, že člověk ve světě, který žije, existuje v plynutí času. Jarvise inspiroval také J. Mezirow, L. Kohlberg nebo L. S. Vygotskij. Teorii zážitkového modelu staví na základě tří principů – koncept nesouladu, pojetí zkušenost, model procesu učení. Proces

učení má na začátku vždy nesoulad v epizodických zkušenostech, které lze řešit buď prožíváním, neprožíváním nebo neřešením. K procesu učení nemůže dojít, pokud člověk nesoulad neřeší nebo neprožívá, potom dochází k neučení. Celý proces učení tedy obsahuje celkem čtyři cykly – neučení, náhodné sebeučení, nereflexivní učení a reflexivní učení. (Nehyba, 2012)

3.3.1 Skupinová dynamika

S rodinou, jako malou primární skupinou, je potřeba pracovat s ohledem na skupinovou dynamiku a její procesy, které v ní probíhají. Zvláště v programech, které jsou připravovány pro práci s několika rodinami najednou, je dobré umět se skupinovou dynamikou pracovat.

Skupinovou dynamiku definuje Průcha (1998) jako psychologické síly a procesy působící v rámci malé skupiny, které určují sociologické rysy skupiny jako celku a ovlivňují chování jednotlivých členů skupiny. (Průcha 1998. cit. podle Kirchner, 2009)

Základ skupinové dynamiky představují interakce a postoje mezi členy dané skupiny. Díky mnoha sociálním dějům ve skupině dochází ke změně chování a prožívání jednotlivců. Skupina společně řeší problémy a rozhoduje se. Přestože v zážitkové pedagogice pracuje většinou s neformální skupinou, kde jsou si všichni rovni, vyskytuje se zde její vůdce, který je autoritou pro ostatní.

3.3.2 Rozvoj osobnosti

Ve výchově je jednou z nejdůležitějších oblastí zaměření na zdárný rozvoj osobnosti. Významem pojmu osobnostně sociální rozvoj, se zabývá Kolář a kol. (2011), a to z pohledu jeho nejednoznačnosti a možnosti různých přístupů k němu. Celkem hovoří o šesti kategoriích. Jako jeden z nejefektivnějších úhlů pohledu, s ohledem na dosažení cíle prostřednictvím edukačního procesu, hodnotí koncepci osobnostně sociálního rozvoje jako přípravu na život. Hovoří o osvojení zásadních životních dovedností pro život, které v běžném socializačním procesu nezískáváme v dostatečné míře. Jako cestu zde autoři vidí zařazení přípravy na život do výchovného a vzdělávacího procesu, například prostřednictvím průřezových témat v rámcových vzdělávacích programech. Tento přístup se dále promítá v rámci primární prevence sociálně patologických jevů nebo v programech podpůrných a psychotherapeutických skupin. (Kolář, 2011)

Podstatou osvojování si nových dovedností je proces získávání zkušeností, například prostřednictvím zážitku. K tomu, aby došlo ke změně a nabytí vhodných vzorců chování, a tím k osobnostnímu růstu, je zapotřebí motivace. K dosažení vytyčeného cíle musí existovat vhodné vnější podmínky, silná vůle a dostatečné schopnosti. Při dosahování cíle se můžeme setkat s překážkou. Tuto překážku buď překonáme a tím pocítíme úspěch nebo ne, a setkáváme se s frustrací. Velikost překážky definují vnitřní a vnější vlivy. Každý člověk vnímá velikost překážky subjektivně a má individuální dispozice k jejímu překonávání. Proto je při práci s klientem důležité předkládat adekvátní výzvy tak, aby mohl zažít pocit úspěchu a zároveň měl prostor k osobnostnímu růstu. (Kirchner, 2009)

O efektivitě výchovného působení v oblasti osobnostního růstu hovoří mnohé teorie. Jednou z nich je teorie komfortní zóny. Ta říká, že se člověk během života neustále dostává do třech zón. První z nich je zóna komfortu, ve které jsme po většinu života, cítíme se v ní v bezpečí. Druhá je zóna stresu a učebního diskomfortu. Zde je největší prostor pro působení v oblasti osobnostního růstu. Získáváme zde nové prožitky prostřednictvím silného zážitku. Pro pocit uspokojení je potřeba dostat se dostatečně daleko z komfortní zóny tak, abychom prožili intenzivní zážitek a osvojili se něco nového, co obvykle přeneseme do své komfortní zóny. Pokud z komfortní zóny vykročíme moc daleko, dostáváme se do třetí zóny ohrožení. Zde se setkáváme se situacemi, které jsou pro nás nepříjemné, a nechceme je znovu zažívat, nejsme schopni je sami zvládnout. (Lebeda, 2006)

3.3.3 Prožitek

Tento pojem je definován různě podle rozdílných názorů a pohledů. Podle Nakonečného (1995) „prožívání považujeme za vnitřní dimenzi psychiky. Zahrnuje všechny psychické jevy, tedy to, co se odehrává v našem vědomí i podvědomí. Každé prožívání je proto ovlivněno vlohami daného individua i podmínkami daného prostředí, ve kterém prožívání probíhá.“ Prožívání ve spojitosti s adaptací interpretuje F. J. Vasiljuk (1988) jako psychický proces, který napomáhá přenesení se přes náročnou životní situaci.

Získat mimořádné prožitky nám umožňují sportovní aktivity. Ty se také v rámci prevence mohou osvědčit jako efektivní způsob jak předcházet sociálně patologickým jevům. Ve sportu jsou ustáleny určité zvyky a normy, hlavním znakem je zaměření na výkon. Dnes ale existují i sportovní aktivity, kde výkon není cíl, ale pouze prostředek k získání intenzivního prožitku. Tyto silné prožitky nabyté sportem, se následně promítnou i do intenzity prožívání v dalších oblastech života. (Hošek in Kirchner, 2005)

3.3.4 Zkušenost

Nejvíce poznatků lze vylézt prostřednictvím aktivní činnosti. Uvědomování si vlastního jednání v různých situacích, které byly emočně výrazné, vede k získání zkušenosti. Tyto zkušenosti čerpáme z aktuálního prožívání, ale také například z čtení knih, sociálních vztahů nebo pozorování. Prožitou situaci analyzujeme a zaujmeme k ní určitý postoj, který vychází z našich minulých zkušeností. (Dočekal, 2012)

Jan Nehyba (2012) se zabývá konceptem zkušenosti podle Jarvise ve svém článku Tři inspirace od Petera Jarvise. Ten tuto teorii zkušenosti pojímá v kontextu člověka v jeho sebeuvědomování si světa a času. Toto uvědomění je epizodou v čase, mluví tedy o epizodické zkušenosti, která neexistuje v určitém bodě v čase, ale po nějakou dobu trvá. To tedy znamená, že zkušenost existuje v daném časovém úseku a to, jak strukturujeme prožívání, máme dáno. Toto tvrzení shrnuje Nehyba jako subjektivní uvědomění si současné situace, tedy zkušenost. Nehyba upřesňuje, že zkušenost nastává tehdy, když si uvědomujeme naše prožívání v prostoru a čase. (Nehyba, 2012)

Proto, aby díky prožívaným aktivitám došlo k sebepoznání a osvojení si dovednosti a aktivita byla skutečně výchovný charakter a ne pouze relaxační, je vhodné po jejím ukončení realizovat reflexi.

3.3.5 Reflexe

Reflexe je způsob, jak zpracovat to, co se událo a pomocí zpětné vazby hledat širší souvislosti v kontextu s běžným životem. Jedná se o proces, který nás vede k poznání sebe sama i vztahů s ostatními. Prožitky z aktivity srovnáváme s ostatními a zpřesňujeme význam prožitků, které se mění v zážitek a později ve zkušenost. Správně provedená reflexe umožní hlubší a kvalitnější prožívání aktivit a prožitky zasadí do takového kontextu, který umožní co nejvyšší míru osobního rozvoje. Je to prostor, který umožní pojmenovat a sdílet momenty, které by bez reflexe mohly zůstat nepovšimnuty. Účastníci programů získají příležitost pro diskusi a znovuprožití podstatných okamžiků, což umožňuje dosáhnout vytyčených cílů a změn v chování a prožívání klientů. Lektor programu může díky reflexi poukázat na možnosti, jak získané zkušenosti a dovednosti využít v běžném životě. Správně provedená reflexe může mnoho vylézt i z ne příliš vyvedené aktivity. Naopak, neukončení nebo nedostatečné věnování se otevřeným tématům během průběhu aktivity, může klientův stav zhoršit. (Neuman, 2011)

Problematikou reflexe v kontextu zkušenostně reflexivního učení se zabývá Jan Nehyba a kol. (2011) ve svém příspěvku Reflexe a její podoba v procesu učení a osobnostně sociálním rozvoji. Autoři zde uvádí různé pohledy a pojetí na tuto problematiku a odkazují na odbornou literaturu. Hlavním tématem práce je empirické šetření, které zkoumá, zda lze práci facilitátora reflexe empiricky uchopit. Mimo jiné zde uvádí jednotlivé fáze konkrétního procesu reflexe. První z nich je naladění na skupinu, následuje vymezení prostoru pro reflexi, iniciace komunikace podporující sebereflektivní procesy, usměřování sebereflektivních procesů, aplikační rovina sebereflektivního procesu a uzavírání. (Nehyba, 2011)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 BONANZA VENDOLÍ, Z.Ú.

Program, na který se zaměřuje výzkumná část této práce, je realizován neziskovou organizací Bonanza Vendolí, z.ú., která se věnuje pomoci a podpoře rodin s dětmi ohrožených sociálním vyloučením. Tato organizace, kromě standardní nabídky sociálních služeb, poskytuje aktivity provázané se specifickou metodou Hiporehabilitace v pedagogice a sociální praxi (dále jen HPSP). Tato metoda je i součástí programu, do kterého je zařazen klient, kterým se práce zabývá. Pro přehlednost v tématu následuje popis organizace a její činnosti.

4.1 Popis organizace

Bonanza Vendolí, z.ú., je nestátní nezisková organizace, která byla založena v roce 2004 a svou činnost oficiálně zahájila v roce 2005. Tehdejší právní norma byla „občanské sdružení“, v souladu s nově platnými ustanoveními příslušného zákona (Občanský zákoník), byla v roce 2016 transformována na právní formu „zapsaný ústav“.

Činnost byla zahájena na základě poptávky města Svitavy po organizaci, která by zajišťovala služby převážně v oblasti primární a sekundární prevence. Tomu odpovídá nabídka sociálních služeb a programů i v současné době. Organizace se zabývá dvěma základními registrovanými sociálními službami. (Bonanza Vendolí, z.ú., 2017)

4.1.1 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (dále jen SAS)

Služba je poskytována dle §65 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. Podpora a pomoc je sociálně znevýhodněným dětem a jejich rodinám poskytnuta v přirozeném prostředí rodiny a ve všech pracovištích Bonanzy. Pomocí posilování kompetencí je rodina motivována k samostatnosti a převzetí zodpovědnosti za svou současnou situaci. Ve všech činnostech je motivována ke způsobu života, který společnost označuje jako běžný. Tato služba poskytuje následující aktivity:

- sanace rodiny;
- mentorská asistence;
- výcvik sociálních dovedností;
- posilující výcvik sociálních dovedností;
- preventivní a aktivizační program pro rodiny s dětmi.

4.1.2 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM)

Služba je poskytována dle §62 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. Dětem a mládeži, nacházející se v nepříznivé sociální situaci, je poskytnuta pomoc a podpora. Snahou je docílit jejich sociálního začlenění a vytvářet podmínky, které podpoří jejich motivaci a schopnost řešit své problémy, rozvíjet vlastní osobnost a podílet se na řešení současné situace. Služba je realizována ve třech střediscích.

- Prevence s Bonanzou (statek ve Vendolí)
- Nízkoprahový klub Díra Svitavy
- Nízkoprahový klub Díra Moravská Třebová (činnost ukončena v prosinci 2020)

Poslání a činnosti organizace jsou zaměřeny na podporu a pomoc rodinám s dětmi, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci a nechtějí nebo neumí ji vlastními silami řešit.

Cílem je pracovat s rodinou a jednotlivcem tak, aby si během spolupráce se službou osvojili takové vzorce chování a nástroje, které budou následně schopni samostatně uplatňovat v běžném životě i po ukončení spolupráce se službou. Díky zvnitřnění těchto dovedností může klient předcházet sociálnímu vyloučení a střetu se společností. (Bonanza Vendolí, z.ú., 2017)

Služby jsou poskytovány v Pardubickém kraji v těchto oblastech.

- Svitavsko;
- Litomyšlsko;
- Poličsko;
- Moravskotřebovsko

Ve všech oblastech je služba žádaná a vyhledávaná nejen ze strany klientů (služba NZDM), ale čteně využívána orgánem sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), především služba SAS. V roce 2019 pracovala organizace v rámci SAS s 310 uživateli z 92 rodin ve všech programech a aktivitách. Nejvíce výkonů bylo poskytnuto ve službě Sanace rodiny a Mentorská asistence. Menší počet klientů byl zaznamenán v programech Výcvik sociálních dovedností, Posilující výcvik sociálních dovedností a Preventivní a aktivizační program pro rodiny s dětmi. Nejvíce výkonů bylo poskytnuto na Svitavsku (70% všech výkonů ve všech službách).

V rámci služby Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, která je poskytována ve třech pobočkách, projevílo o službu zájem 314 klientů, z toho s 277 byla uzavřena ústní smlouva

a stali se uživateli služby. Nejvíce klientů navštívilo NZDM Díra Svitavy (41%), dále NZDM Prevence s Bonanzou Vendolí (34%) a nejméně NZDM Díra Moravská Třebová (25%). Po celý rok převažoval zájem ze strany dětí ve věku 7 – 12 let, nadále se však klienty stávají i mladí dospělí ve věku 19 – 26 let. (Bonanza Vendolí, z.ú., 2017)

4.1.3 Organizační struktura a financování

Organizační strukturu zařízení tvoří v jejím čele tříčlenná správní rada. Organizaci vlastní a řídí jednatelka a ředitelka organizace, řídicí procesy probíhají ve spolupráci s koordinátorkou sociálních služeb. V každé službě působí jeden sociální pracovník na pozici vedoucího pobočky. Dále jsou jednotlivé pracovní týmy tvořeny sociálními pracovníky a pracovníky v sociálních službách. Počet těchto pracovníků v přímé péči je rozdílný v každé službě. Dalšími zaměstnanci organizace jsou techničtí pracovníci, účetní a projektový manažer.

Financování organizace je vícezdrojové. Největší část příjmů tvoří dotace a granty z Pardubického kraje (jedná se o 65% nákladů organizace). Aktivity jsou dofinancovány z dotací od měst a obcí, ve kterých jsou činnosti realizovány. Dalším zdrojem financí jsou dotačními programy pro jednotlivé projekty a příjmy z vlastních zdrojů (pronájem prostor nebo poskytnutí služby). Část příjmů tvoří také doplňkové činnosti, jako jsou kurzy pro školy, hiporehabilitace, letní tábory, ustájení koní apod. (Bonanza Vendolí, z.ú., 2017)

4.1.4 Spolupracující organizace

Bonanza Vendolí, z.ú., realizuje svou činnost v intenzivní spolupráci s mnoha dalšími organizacemi a službami. Nejčastěji probíhá spolupráce s těmito subjekty:

- Orgán sociálně právní ochrany dětí (Svitavy, Polička, Moravská Třebová);
- Probační a mediační služba;
- Květná zahrada, z.ú.;
- Dětské centrum Svitavy;
- koordinátor prevence kriminality města Svitavy;
- starostové měst a obcí;
- Středisko výchovné péče Svitavska ALFA
- základní a mateřské školy.

4.1.5 Vedlejší činnost organizace

Kromě hlavních činností, které se zaměřují na pomoc a podporu dětí a jejich rodin prostřednictvím odborných aktivit v rámci sociální práce, se organizace věnuje vedlejší činnosti, která je také realizována primárně pro ohrožené skupiny obyvatel.

Příměstské tábory

Tábory pořádají v době jarních a letních prázdnin pracovníci nízkoprahových klubů. Tyto tábory jsou realizovány v rámci projektu Příměstské tábory Bonanza z Operačního programu Zaměstnanost a jsou spolufinancovány Evropskou unií. (Bonanza Vendolí, z.ú., 2017)

Letní pobytové tábory

Bonanza Vendolí, z.ú., pořádá během letních prázdnin týdenní pobytové tábory pro děti z veřejnosti, které hradí 100% částky za pobyt. Dále je, ve spolupráci s OSPOD Svitavy, realizován čtrnácti denní pobytový tábor pro děti vedené v evidenci OSPOD Svitavy. Tyto děti se podílí na úhradě pobytu pouze symbolickou částkou.

Tábory jsou situovány do prostředí statku s koňmi ve Vendolí a převážná část činností se odehrává v interakci se zvířetem. (Bonanza Vendolí, z.ú., 2017)

Kulturní akce

Pro širokou veřejnost jsou pořádány kulturní akce, jejichž aktéry jsou zpravidla klienti služby NZDM nebo SAS. Děti tak mají možnost předvést, co se naučily, a zažít tak pocit úspěchu a uznání od rodičů i dalších diváků. Tradičně jsou pořádány tyto akce.

- Hobby závody s Bonanzou;
- Hubertova jízda;
- divadelní představení příjezd sv. Martina na bílém koni;
- Mikulášský průvod;
- dny otevřených dveří.

(Bonanza Vendolí, z.ú., 2017)

4.2 Metoda HPSP

Všechny poskytované služby organizace Bonanza Vendolí, z.ú., mají společné aplikování metody HPSP, které je ve spojení se sociální prací v České republice unikátní.

Česká hiporehabilitační společnost popisuje tuto metodu jako metodu vzdělávání, výchovy, sociální práce a sociální terapie. Odborník cíleně využívá působení koně a prostředí určené pro chov koní k aktivizaci, osvojení a rozvoji kompetencí potřebných úspěšnému sociálnímu začleňování. Napomáhá osobám v oblasti rozvoje sociálních dovedností, snížení rizika sociálního vyloučení, rozvoji psychické kondice, pozitivnímu chování, zlepšení fyzické kondice, smysluplnému trávení volného času a usnadnění edukačních procesů.

„Posláním HPSP je pomáhat lidem se zdravotním znevýhodněním nebo specifickými potřebami, a to především v oblasti rozvoje sociálních schopností a dovedností. Roli hraje prostředí stájí a výběhů, kde je třeba dodržovat jasná pravidla chování, spolupráce ve skupině, kontakt se zvířaty - jejich hlazení, čištění srsti a česání hřívy, vodění koní a plnění různých úkolů a nakonec jízda na koni.“ (ČHS, ©2020)

Tato metoda mimo jiné, pracuje s trojrozměrným pohybem koně, který má blahodárné účinky ve fyzické oblasti, podporuje koordinaci pohybů, rovnováhu a posílení svalů. Kromě fyzické stimulace ovlivňuje sociální a psychickou stránku osobnosti. Společně s dalšími třemi skupinami (hipoterapie, psychoterapie pomocí koní a parajezdeckví), HPSP pod společný název hiporehabilitace. (Černá Rýněšová, 2011)

„Hiporehabilitace je zastřešující a nadřazený název pro všechny aktivity a terapie v oblastech, kde se setkává kůň a člověk se zdravotním postižením nebo specifickými potřebami.“ (ČHS, ©2020)

Aktivity HPSP jsou situované do prostředí statku koňmi a dalšími zvířaty ve Vendolí, kde je primárně realizován Nízkoprahový klub Prevence s Bonanzou. Protože jsou ale veškeré aktivity organizace provázané a obě služby se více nebo méně prolínají, je zde poskytováno i mnoho aktivit Nízkoprahového klubu Díra a Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Přestože organizace poskytuje sociální služby, ve spojitosti s touto metodou využívá především prvků zážitkové pedagogiky a spojuje tak hru, práci a učení. Prostřednictvím práce s koněm a péčí o statek je možné s klienty navázat hlubší vztah při realizovaných činnostech a vést sociální šetření v příjemné uvolněné atmosféře. Společné zážitky utužují nejen vztah pracovník – klient, ale jsou čteně využívány i při řešení interpersonálních vztahů v rodině. Pomocí specifických aktivit si především děti osvojují základní sociální dovednosti.

4.3 Aktivity a služby organizace

Jak již bylo zmíněno, organizace poskytuje dvě základní registrované sociální služby, které se realizují ve více pracovních skupinách a různých programech. V praxi jsou služby poskytovány následovně.

4.3.1 Nízkoprahový klub Díra

Tato služba je provozována prostřednictvím dvou klasických městských klubů a to ve Svitavách a Moravské Třebové (do roku 2020). Služby jsou poskytovány s ohledem na co nejvyšší míru dostupnosti pro cílovou skupinu (děti a mládež ve věku 6-26 let). To znamená, snahu o co nejvyšší bezbariérovost v oblasti financí, místa i času. Důraz je kladen na rovné příležitosti a důvěru pro všechny zájemce o službu, samozřejmostí je stejný přístup ke všem potenciálním uživatelům služby.

Služba poskytuje bezpečný prostor pro trávení volného času, vytváří podmínky pro navazování vhodných vrstevnických vztahů a umožňuje motivující prostředí a podporu pro přípravu na vyučování. Pracovníci poskytují klientům intervenci prostřednictvím motivačních rozhovorů a na základě vytipovaných potřeb při mapování sociální situace sestavují individuální plán, na jehož krocích následně s klientem spolupracují tak, aby dosáhli co nejvyšší míry samostatnosti a zodpovědnosti u klienta. Pracovníci se skutečně zajímají o osobnost, zájmy, potřeby, ale i silné stránky, schopnosti a dovednosti dětí a mládeže, která do klubů dochází. (Bonanza Vendolí, z.ú., 2017)

Podle zákona č. 108/2006 sb. O sociálních službách, vyhlášky č. 505/2006 §27 poskytuje tato služba základní zákonné činnosti:

- výchovná, vzdělávací a aktivizační činnost;
  - zprostředkování kontaktu se společenským prostředím;
  - sociálně terapeutické činnosti;
  - pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.
- (Vyhláška č. 505/2006, §27)

4.3.2 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Prevence s Bonanzou

Tato služba zahrnuje veškeré činnosti a aktivity klasického klubu tak, jak jsou popsány výše. Je však situována do prostředí statku s koňmi a doplněna ve svých aktivitách o metodu HPSP. Posláním služby je především podpora vrstevnických a sourozeneckých vztahů při společné práci u koní. Klienti jsou vedeni ke spolupráci, vzájemné toleranci, respektu

a důvěře. Tento klub je, díky využívání metody HPSP, v České republice unikátní. Pokud má dítě zájem, je podporováno i v jezdecké činnosti v rámci Jezdeckého klubu při NZDM. Primární funkcí klubu není získání jezdecké dovednosti, ale při práci na statku, péči o koně a jízdě na něm, si osvojit správné vzorce chování a posilovat psychickou, sociální i fyzickou stránku osobnost.

4.3.3 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi „Drž se na Uzdě“

Primárním cílem SAS „Drž se na uzdě“ je vyhledávat rodiny, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci a vyhodnocovat jejich nenaplněvané potřeby. Důsledky této nepříznivé sociální situace jsou společně s rodinou řešeny prostřednictvím aktivizačních a podpůrných činností zpravidla v délce do jednoho roku od začátku poskytování služby.

Cílovou skupinou jsou rodiny s dětmi ve věku od 8 do 15 let, jejichž vývoj je ohrožen v důsledku dlouhodobé krizové situace v rodině, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat. Služba dle zákona č. 108/2006 sb. O sociálních službách, vyhlášky č. 505/2006, §30 poskytuje tyto základní zákonné činnosti:

- výchovná, vzdělávací a aktivizační činnost;
  - zprostředkování kontaktu se společenským prostředím;
  - sociálně terapeutické činnosti;
  - pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.
- (Vyhláška č. 505/2006, §30)

Služba je na základě využívaných metod rozdělena do pracovních skupin:

Sanace rodiny – je základní aktivizační činnosti, která má za cíl řešení nepříznivé sociální situace celé rodiny. Jedná se převážně o terénní práci v místě bydliště rodiny. Služby je však v případě potřeby poskytována i ambulantně v kancelářích organizace.

Výcvik sociálních dovedností (dále jen VSD) – 10týdenní program, realizovaný v sobotu na statku ve Vendolí, je určen především dětem z rodin, v nichž je realizována Sanace rodiny. Během programu probíhá terénní práce v rodině. Využívá metody zážitkové pedagogiky, osobnostně sociální výchovy a aktivit s využitím koní. Cílem programu je osvojení a posílení sociálních dovedností dětí. Výběr dětí probíhá ve spolupráci s orgánem SPOD.

Posilující výcvik sociálních dovedností – navazující program na Výcvik sociálních dovedností, určen pro děti, které již absolvovaly základní výcvik sociálních dovedností

a je u nich žádoucí nadále pokračovat v posilování získaných sociálních dovedností. V rámci programu pokračuje terénní práce v rodině. Dětem je poskytnuta doprava do místa realizace služby a zpět (statek ve Vendolí). Dvakrát týdně jsou tyto děti zapojeny do běžné činnosti NZDM při využití metod, se kterými je pracováno již v základním programu. Znamá vrstevnická skupina ze základního výcviku v kombinaci se znalostí prostředí podporuje děti v navazování nových vrstevnických vztahů a osvojování či prohlubování sociálních dovedností. Tato aktivita jim umožňuje vhodné využívání volného času, navazovat zdravé vztahy s vrstevníky a pracovat na oblastech, které byly během výcviku vyhodnoceny pracovníky jako problémové.

Mentorská asistence – program určen žákům základních škol z 2. – 7. tříd, kteří mají výchovné nebo vzdělávací problémy, případně pocházejí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Program využívá metody mentoringu a osobnostně sociální výchovy. Cílem programu je zlepšení nepříznivé sociální situace, která má úzkou souvislost se školní neúspěšností dítěte a zlepšení edukačních a sociálních dovedností žáků. Program probíhá ve spolupráci se středními školami, jejich žáci se stávají mentory a pod dohledem sociálních pracovníků se dvakrát týdně scházejí za účelem přípravy na vyučování s žákem základní školy. Příprava probíhá hravou formou a jejím základním cílem není doučování, ale tvoření zdravých sociálních vztahů klientů. V rámci programu je průběžně ambulantně pracováno se zákonným zástupcem dítěte. Sociální pracovníci jsou v úzkém kontaktu se školou.

Preventivní a aktivizační program pro rodiny s dětmi – program pro celou rodinu, která je zařazena do Sanace rodiny. Aktivity probíhají prostřednictvím víkendových pobytů na statku, za využití specifických odborných metod práce. Činnosti jsou zaměřeny na podporu a motivaci rodin k přijetí změn směřujících k obnovení narušených funkcí rodiny. Program je propojen s Výcvikem sociálních dovedností, doplněn o terénní práci v rodině a rodiny jsou vytipovány ve spolupráci s orgánem SPOD. (Bonanza Vendolí, z.ú., 2017)

5 PREVENTIVNÍ A AKTIVIZAČNÍ PROGRAM PRO RODINY S DĚTMI

5.1 Projekt aktivizace rodin na Svitavsku

Preventivní a aktivizační program pro rodiny s dětmi je jednou z aktivit pilotního projektu Aktivizace rodin na Svitavsku. Jeho realizace je naplánovaná na období 1. 1. 2019 – 30. 6. 2021. Projekt je financován z fondů Evropské unie v Operačním programu Zaměstnanost prostřednictvím 1. Výzvy MAS Svitava – OPZ – sociální začleňování I.

Projekt se zaměřuje na tři klíčové aktivity:

Klíčová aktivita 1 – Preventivní a aktivizační program pro rodiny s dětmi

Klíčová aktivita 2 – Mentoring

Klíčová aktivita 3 – Vzdělávání pracovníků (Bonanza Vendolí, z.ú., 2020)

5.2 Preventivní a aktivizační program pro rodiny s dětmi

Práce s rodinami, které jsou ohrožené sociálním vyloučením, je realizována prostřednictvím víkendových pobytů na statku ve Vendolí. Zaměřuje se na podporu a motivaci rodin k přijetí změn, které budou směřovat k obnovení narušených funkcí rodiny. Při využití specifických metod práce se program zabývá vyhledáváním zdrojů podporujících stabilitu rodiny a také na odkrytí a definování potřeb celé rodiny i jednotlivých členů.

Cílovou skupinou jsou rodiny dětí, které mají projevy maladaptivního chování, poruchy chování a je u nich reálná hrozba vzniku predelikventního chování.

Záměrem projektu je v průběhu celého programu pracovat s 15 takto ohroženými rodinami.

Cílem programu je:

- podpora a motivace rodiny k přijetí změn směřujících k obnovení narušených funkcí rodiny;
- vyhledávání a definování potřeb;
- hledání zdrojů podporujících stabilitu rodiny.

(Bonanza Vendolí, z.ú., 2020)

5.3 Zařazované rodiny – před programem

Rodiny jsou do programu zařazovány v intenzivní spolupráci s OSPOD Svitavy. V lednu, dubnu a září probíhají schůzky pracovníků OSPOD a Bonanzy Vendolí, z.ú. Tyto rodiny jsou již zpravidla klienty organizace a to v rámci služby Sanace rodiny. Pracovník OSPOD vyhodnotí, které rodiny by do programu bylo vhodné zařadit a na schůzce jsou pak řešeny aktuální individuální plány a potřeby tak, aby se program zaměřoval přímo na oblasti, které jsou v rodině aktuální. Klíčový pracovník rodiny následně obeznámí její členy s návrhem na zařazení do programu a nabídne schůzku s lektorem programu. Pokud má o zařazení do programu rodina zájem, navštíví tento pracovník rodinu při další schůzce společně s klíčovým pracovníkem a podá podrobné informace o průběhu, náplni a formě programu. Při tomto setkání je navržený individuální plán pro program dodefinován společně s klientem, popřípadě pozměněn dle jeho přání. Kromě návrhů OSPOD je také možné doporučovat rodiny ze strany školy.

Do služby je vhodné doporučit rodiny a děti, které:

- neumí zvládat zátěžové situace;
- mají problémy s komunikací;
- nedokáže navazovat a udržovat vztahy s vrstevníky;
- nemají kvalitní vzory chování ve svém přirozeném prostředí;
- nemají možnost vlastní dopravy do prostředí, ve kterém činnost probíhá;
- nemají dostatečně naplňovány fyzické, psychické nebo sociální potřeby;
- mají časté konflikty s vrstevníky nebo jsou účastníky šikany;
- mají obtíže v některé ze sociálních dovedností (respekt k autoritám, komunikace, spolupráce apod.);
- ve společnosti jsou stigmatizováni a sociálně vyloučeni;
- mají problém ve školním prostředí z důvodu častých školních neúspěchů, neplnění školních povinností, chybí motivace ke vzdělávání, mají časté prohřešky proti školnímu řádu;
- rodiče dětí mají problémy spojené s ekonomickým deficitem, bydlením, dlouhodobou nezaměstnaností, vztahovými problémy v rodině, snížení dovedností v péči o děti, nedostatečné komunikaci se školou apod. (Bonanza Vendolí, z.ú., 2020)

5.4 Průběh programu

Program je realizován prostřednictvím jednoho motivačního rozhovoru a dvou víkendových setkání, která probíhají na statku ve Vendolí. Do místa realizace služby je klientům poskytnuta doprava. Během účasti na programu nadále probíhají schůzky v rámci Sanace rodiny, tato služba pokračuje i po ukončení programu. Ideální je účast všech členů rodiny, není to však podmínkou. Do jednoho běhu programu jsou zařazeny vždy tři rodiny. Ty jsou vybírány podle různých hledisek, jedním z nich je podobná sociální situace tak, aby bylo možné navrhnout téma programu, které pokrývá potřeby všech účastníků. Témata programu jsou volena dle individuálních potřeb klientů, nejčastěji to jsou:

- interpersonální vztahy v rodině;
- sebevědomí, vlastní osobnost;
- komunikace;
- respekt.

Program víkendu sestavují v rámci příprav (příloha č. 1) lektoři. Do časového harmonogramu zahrnují všechny aktivity a metody práce, které program využívá. Konečná podoba programu a účast na aktivitách je však dobrovolná a odvíjí se od aktuálních potřeb a přání klientů.

Pobytové části předchází motivační setkání v prostorách statku, kde jsou klienti znovu informováni uceleně o konceptu, průběhu a zaměření celého programu. V rámci individuálních rozhovorů jsou přesně formulovány individuální plány, jejich kroky a cíle. Aktéři jsou poučeni o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a je sepsána potřebná dokumentace, která zahrnuje dodatek ke smlouvě o zařazení do programu a monitorovací list podpořené osoby.

Pobytová část programu je zahájena svozem do místa realizace služby. Po příjezdu na statek se rodiny vzájemně představí a seznámí, lektoři je informují o průběhu a případně aktivity upraví dle přání a potřeb. Následuje společná příprava oběda. Děti jsou během dopoledne s druhým týmem lektorů na Výcviku sociálních dovedností, pokud ne, zapojují se do přípravy stravy. Lektoři v této fázi využívají především metodu pozorování a do činnosti příliš nezasahují. Při společném obědě sdílí děti z VSD zážitky s rodiči. Po obědě následuje čas na zabydlení v pokojích a aktivity HPSP u koní. Lektoři mají prostor pro prvotní utřídění informací, které vyzorovaly, na základě nich pak směřují další aktivity a činnosti. Po obědě následuje úklid stájí, při této aktivitě jsou vedeny individuální rozhovory

s klienty. Na péči o boxy navazují aktivity u koní a reflexe činnosti. V odpoledních hodinách probíhá řízená činnost dle tématu programu. V podvečer pak příprava večere a hygiena. Po přípravě večere lektoři odchází z prostor statku a vše zůstává pouze na účastnících programu. S klienty zůstává jeden z lektorů, který se však již neúčastní žádných aktivit. Klientům je nabídnuta pestrá škála odpočinkových aktivit, kterým se mohou věnovat (společenské hry, promítání filmů, vycházka po okolí,...). Ráno se vrací ostatní na snídani a společně s klienty plánují den.

V závěru prvního víkendu jsou stanoveny kroky individuálních plánů (dále jen IP), kterým se budou rodiny věnovat v čase, kdy nejsou na programu případně ty, které budou společně naplňovány při dalším víkendovém setkání. Je domluveno téma dalšího setkání na základě skutečností, které vyplynuly z prvního bloku.

Na začátku dalšího víkendového setkání proběhne rekapitulace minulého tématu a každý vyjádří své očekávání a přání pro nastávající dny.

V závěru programu jsou účastníci vyzváni ke slovnímu zhodnocení programu s využitím terapeutických karet Moře emocí. Následně jsou požádáni o vyplnění evaluačního dotazníku (příloha č. 2) Klientům je poskytnuta doprava do místa bydliště. (Bonanza Vendolí, z.ú., 2020)

5.4.1 Zařazované aktivity a metody práce

Program pracuje s několika stěžejními metodami práce, z nichž nejzásadnější je metoda HPSP. Hlavní myšlenkou je propojení práce, zábavy a učení/osvojování dovedností. Následuje popis těch nejčastěji využívaných, pro lepší představu o průběhu programu.

Hiporehabilitace v pedagogice a sociální praxi

Jedná se o základní metodu práce v rámci celého programu. Metoda spočívá především v interakci mezi koněm a klientem, lektory a klienty nebo mezi klienty navzájem. Velký důraz je kladen na sdílení emocí po aktivitě. Prostředí jezdecké stáje a společné prožitky nabízí takové situace a prožitky, které by za jiných okolností nebyly možné. Kůň je zde zástupcem terapeuta, který stejně tak, jako lektor, nastavuje hranice a komunikuje. Stejně jako člověk žije v rodině, kůň se sdružuje do stád, sám by nepřežil. Ve stádě můžeme pozorovat hierarchii, potřebu rovnováhy vztahů, komunikace, vymezování hranic, stejně jako v rodině.

K sociální práci nebo pedagogice je kůň vhodným prostředkem i proto, že má tendenci chovat se k člověku, jako se k němu chová on, zároveň nemá předsudky a nehodnotí. V práci s koněm lze demonstrovat určité žádoucí chování a sociální vzorce. Kůň vyžaduje od klienta určité úsilí, aby udělal, co od něj požaduje a respektoval jej.

Při aktivitách ve stájích je snazší s klientem navázat komunikaci, navodit uvolněnější a otevřenější atmosféru než při běžné sociální práci. (Černá Rýnešová, 2011)

Cílem je využít nehodnotící prostředí, prostřednictvím atraktivních aktivit otevírat témata, která jsou pro klienty obtížná a motivovat je ke změně či přehodnocení postoje.

Aktivita HPSP zahrnují i samotnou jízdu na koni, té však předchází množství strukturovaných aktivit. Osvojení si jezdecké dovednosti zde není cílem, tím je prostřednictvím těchto aktivit komplexně pozitivně působit na osobnost klienta a směřovat jej k cíli, který byl stanoven na začátku spolupráce.

Tyto aktivity zahrnují činnosti jako seznámení se stádem, čištění koně, péče o koně a stáje, vedení koně, práce s koněm ze země, sedláni, krmení, jízda bez sedla, cviky v sedle a samotné ježdění.

Skupinová práce

Tato metoda práce je využívána především proto, že při ní dochází ke spolupráci při řešení a plnění úkolů, klienti si musí práci rozdělit a jsou odpovědní za výsledky společně. Při skupinové práci dochází ke vzájemné pomoci, sdílení zkušeností a názorů ve skupině. Lektor může využít metodu pozorování a při reflexi aktivity sdílet své poznatky s účastníky programu z jeho pohledu. (Maňák, Švec, 2003)

Při programu jde o skupinovou práci především při těchto aktivitách:

- příprava stravy;
- péče o koně;
- péče o stáje;
- aktivizační hry;
- úklid.

Individuální práce

Individuální práce podporuje samostatnost, zodpovědnost, kritické myšlení, kreativitu, sebevědomí apod. V rámci programu je tato metoda práce využívána méně a většinou v reakci na vzniklou krizovou situaci, nebo když lektori vědí o oblasti, která je pro klienta problémová

a je potřeba s ní během víkendu pracovat. Individuální práce má většinou kreativní charakter a jedná se například o kreslení, psaní příběhů, samostatná činnost u koní, jezdeckví, pomoc při práci na statku. (Maňák, Švec, 2003)

Metody slovní

Nejčastěji jsou využívány metody rozhovor, vysvětlování a vyprávění. Rozhovory jsou s klienty vedeny individuálně i skupinově napříč všemi aktivitami. Běžně jsou využívány při revizi cílů a kroků individuálních plánů a také při reflexi aktivit či celého dne a víkendu. Vyprávění je využíváno pro navození atmosféry a vtáhnutí do děje především u dětí před nebo při aktivitě. Klienti jsou podporováni ve vyprávění svých příběhů a sdílení ve chvílích odpočinku mezi aktivitami, jsou tak posilovány sociální vztahy ve skupině a utužována komunitní atmosféra. (Maňák, Švec, 2003)

Metody dovednostně-praktické

Metoda vytváření dovedností je využívána opět především v interakci s koněm a je zaměřena na osvojení si dovednosti péče o sebe a své okolí. Práci ve stáji může být klientům připodobňována k práci doma, nutnosti pečovat o svou domácnost, udržovat pořádek, umět si rozdělit práci, činnosti provádět pravidelně. Důraz je kladen na pocit úspěchu z odvedené práce a radost z výsledku. (Maňák, Švec, 2003)

Aktivizující metody

Iniciátor diskuzních metod je často lektor v reakci na téma, které otevře klient. Pokud se zmíní o něčem, co by mohlo být zajímavé a přínosné pro ostatní, nenechá téma jen tak bez povšimnutí a aktivně se snaží o rozvedení diskuze. Tato metoda se prolíná s metodou situační, která se vztahuje na reálné příběhy ze života. Řešení problémů, které vychází z reality je však většinou v režii psychologa při individuálních rozhovorech. Lektoři pak mohou přijít s tématem podobného charakteru se záměrem vytvořit prostor pro sdílení názorů ostatních členů skupiny, aniž by se klient, kterého se téma týká, musel všem svěřovat s konkrétním problémem. (Maňák, Švec, 2003)

Na realizaci programu se podílí multidisciplinární tým složený ze 4 – 5 členů:

- psycholog;
- sociální pracovník;
- speciální pedagog;
- etoped;
- lektor aktivit HPSP.

5.5 Co následuje po programu

Po absolvování programu je v rodině nadále pokračováno v motivaci a podpoře rodiny při pravidelných schůzkách v rámci Sanace rodiny. Klíčový pracovník dochází do rodiny a pracuje na vydefinovaném IP. IP pro program se stanovuje ve spolupráci s klientem a OSPOD na základě hlavního IP v rámci Sanace jako krátkodobý IP a po programu je vyhodnocován. V oblasti, na kterou se IP zaměřoval, je pak nadále v rodině pracováno s ohledem na to, jaký závěr byl vyvozen. Zpravidla je potřeba pracovat na upevnění nově nabytých dovedností nebo podpoře rodiče nepolevit v rozhodnutí něco ve svém životě změnit, které díky programu udělal. O průběhu účasti na programu je sepsána závěrečná zpráva, ve které je definováno další doporučení pro práci s rodinou, včetně konkrétních cílů a kroků, následně je předána orgánu SPOD.

5.6 Přínos absolvování programu

Díky konceptu, který program má, může klientům být přínosný v mnoha ohledech. Následuje výčet těch nejdůležitějších v oblasti další sociální práce s klientem.

- posílení získaných kompetencí v rámci programu;
- smysluplné trávení volného času;
- získání správných návyků – povinnosti, dodržování pravidel, spolupráce, komunikace;
- možnost nalezení vzoru, který schází v domácím prostředí;
- prostor pro zážitky a emoce;
- pobyt na čerstvém vzduchu, pohybové aktivity;
- kontakt s vrstevníky a zvířaty;
- prožití pocitů uznání, sebepoznání, odbourání strachu, posílení sebevědomí, úprava emotivity;
- sdílení své rutiny s ostatními rodiči;
- přesah do reálného života;
- podpora v klíčovém pracovníkovi;
- neformální a uvolněná atmosféra;
- jiný pohled na sociální služby (osobní přístup);
- nové kontakty;
- odpočinek od všedních starostí;
- příležitost podílet se na rozhodování o průběhu programu;
- možnost neúčastnit se aktivit;

- relaxační a atraktivní aktivity u koní;
- seznámení s prostory kde děti tráví čas v rámci VSD nebo Posilujícího výcviku;
- možnost statek kdykoliv navštívit s dětmi. (Bonanza Vendolí, z.ú., 2020)

6 PŘÍPADOVÁ STUDIE

Jako design výzkumu pro praktickou část této práce byla zvolena případová studie. „Případová studie je empirickým designem, jehož smyslem je velmi podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málo případům.“ (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Tato práce se zabývá nově vznikajícím Preventivním a aktivizačním programem pro rodiny s dětmi (dále jen program) a účelem je zmapovat jeho přínos v práci s obtížným klientem. Stěžejními tématy jsou motivace ke změně v současné situaci klienta, důvěra v pomáhající profesie a komunikace v rodině i mimo ni.

Případová studie se zaměřuje na sociálně znevýhodněnou rodinu, se kterou je opakovaně pracováno v rámci sociálních služeb a to bez většího úspěchu. U klienta je patrná výrazná nedůvěra a despekt k jakékoliv pomáhající profesi. Vhodný klient pro případovou studii byl vybrán s ohledem na všechny aspekty výzkumu. Jeho výběr probíhal podle kritérií jako je účast na programu, podrobná znalost případu a možnost sledování dalšího vývoje případu po ukončení programu. Situaci vybrané rodiny sleduji od října 2018, kdy rodina zahájila spolupráci ve službě Sanace rodiny. Zhodnotit nově probíhající program za využití známého stagnujícího případu se tak jevílo jako vhodné a přínosné k získání zpětné vazby. Při volbě klienta byly zvaženy také etické aspekty celé práce. Pan Karel² byl proto seznámen se záměrem zakomponovat jeho příběh do této práce. S ohledem na důvěrnost mezi klientem a pracovníkem bylo zdůrazněno, že celá práce je anonymní a získané informace budou použity výhradně pro tuto práci. Klientovi bylo sděleno, že kromě dat získaných během rozhovorů a ze společně stráveného času na programu, bude využita také dokumentace, která je vedena v rámci služby Sanace rodiny. Společně jsme hovořili i o možnosti podrobně se seznámit s výslednou prací. Klient bez problému souhlasil, pouze trval na tom, že při rozhovorech nechce rozebírat minulost.

6.1 Výzkumné téma

Výzkumným tématem je *vliv Preventivního a aktivizačního programu pro rodiny s dětmi, který pracuje s metodou HPSP, na změnu životní situace rodiny*. Práce je zaměřena na případovou studii klienta neziskové organizace Bonanza Vendolí, z.ú., která se zabývá

---

² Jména dětí i otce byla změněna v rámci zachování anonymity.

pomocí a podporou dětí a jejich rodin, které se nachází v nepříznivé sociální situaci a neumí nebo nemohou ji vlastními silami řešit. Kromě běžných forem a metod práce, jako je klasická Sanace rodiny nebo provoz Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, se věnuje také inovativním metodám práce, především realizaci programů pro samotné děti nebo celé rodin. V těchto programech je využita specifická metoda práce HPSP.

6.2 Výzkumný problém

Výzkumným problémem je *zvýšení důvěry a motivace rodin ke spolupráci a změně*. Téma se týká rodin, které jsou již dlouhou dobu v některé nebo více službách a v kontextu běžných metod práce u nich nedochází k viditelné změně. Tyto rodiny jsou zařazeny do Preventivního a aktivizačního programu pro rodiny s dětmi, který obsahuje jedno motivační a dvě víkendová pobytová setkání. Sanace rodiny tomuto pobytu předchází a je v ní i nadále pokračováno po skončení účasti klienta v programu. Do jednoho běhu jsou zařazovány vždy tři rodiny se všemi jejich členy. Samotný program se zaměřuje na zvýšení sociálních dovedností rodičů dětí s projevy predelikventního chování u kterých se projevuje sociální selhávání. Záměrem je využít změnu prostředí a intenzivní reedukační a resocializační činnost na statku ke zvýšení důvěry rodiny v sociální služby a vytvořit pozitivní vztahy mezi uživateli a pracovníky. To může mít za následek, kromě podpory rodiny a posílení jejich interpersonálních vztahů, i vytvoření prostoru pro efektivnější práci s rodinou v budoucnu.

6.3 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je pochopit a interpretovat, jaký vliv má specifický preventivní program na konkrétní rodinu a to se zaměřením na zlepšení její situace v reálném životě, po absolvování tohoto programu. Cílem je především odhalit, zda tento program napomohl zvýšit klientovu důvěru ve službu a zda tento posun reálně pomohl v efektivitě následné práce s klientem a motivaci ke změně v jeho stávající situaci.

6.4 Výzkumné otázky

Základními otázkami, kterými se výzkum zabývá, jsou:

1. Jaký vliv má délka programu na důvěru klienta v pracovníky?
2. Do jaké míry může nový program a využití metody práce přinést změnu ve vnímání sociální služby u klienta?

3. Pokud je program vnímán pozitivně, jak zásadní vliv má na počínání klienta v běžném životě a motivaci ke změně v současné situaci?
4. Jaké jsou příčiny nedůvěry klienta ve služby?
5. Jaké okolnosti měly vliv na současnou situaci klienta?
6. Jakým způsobem pomohl program v oblasti komunikace u klienta a jeho rodiny?

6.5 Metodologie výzkumného šetření

Pro sběr dat byly využity především metoda hloubkového rozhovoru, který byl veden jako polostrukturovaný. Obsah tohoto rozhovoru byl tedy využit pro získání dat o situaci klienta před absolvováním programu. Následný rozhovor, po ukončení programu, byl již nad rámec poskytované služby a byl veden výhradně pro potřeby této práce. V knize Kvalitativní výzkum v Pedagogických vědách jej R. Švaříček a K. Šedřová definují jako „nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.“ Tato metoda sběru dat, byla stěžejší. Dále bylo pracováno s metodou pozorování a také analýzou pedagogických dokumentů. V rodině klienta, jehož případem se práce zabývá, byl realizován rozhovor při motivačním setkání, které předchází pobytovému víkendů v rámci programu. Následný rozhovor byl veden v rámci schůzky při Sanaci rodiny.

Otázky rozhovor č. 1:

1. *Jak se vám nyní s dětmi daří?*
2. *Obě děti jsou zařazeny do VSD, jak se jim i vám program líbí?*
3. *Souhlasil jste i s účastí na preventivním programu pro rodiny, jaké byly důvody?*
4. *Jakou máte představu o průběhu programu?*
5. *Jaké jsou vaše zkušenosti se sociálními službami?*
6. *S jakými službami jste se doposud setkal?*
7. *Co vám na těchto službách vyhovovalo a co naopak ne?*
8. *Nyní vás čeká účast na programu, máte nějaká očekávání?*
9. *Můžete mi povědět něco o své rodině a dětství?*
10. *Jaké je vaše vzdělání a pracovní zkušenosti?*
11. *S dětmi jste nyní sám, co této situaci předcházelo?*
12. *Jaké bylo soužití s matkou vašich dětí?*
13. *Co vám přináší služba sanace rodiny?*
14. *Je ještě něco o čem jsme spolu nemluvili a byste chtěl zmínit?*

15. *Chtěl byste se na něco zeptat vy?*

Otázky rozhovoru č. 2:

1. *Účastnil jste se pouze jednoho víkendového setkání, jak nyní toto rozhodnutí hodnotíte?*
2. *Co byste mi o průběhu programu řekl?*
3. *Jak hodnotíte lektory programu?*
4. *Jaká byla hlavní témata pro vaši rodinu?*
5. *Co o programu říkaly děti doma?*
6. *Hovořil jste o programu s někým blízkým?*
7. *Vím, že byste se chtěl účastnit i opakovacího běhu, můžete mi říct proč?*
8. *Co by mělo být tentokrát jinak nebo stejně?*
9. *Co vás a děti v nejbližší době čeká v rámci Sanace rodiny?*
10. *Chtěl byste mi o programu ještě něco sdělit?*

6.6 Případová studie

6.6.1 Výzkumný vzorek

Pan Karel je 25letý otec tří dětí žijící na Svitavsku. Pochází z rozvedené rodiny, matka v rodině nefigurovala, vyrůstal pouze s otcem a pěti sourozenci, z nichž tři byli nevlastní. Rodina obývala jednopokojový byt. Dalšími členy domácnosti byli střídavě v průběhu let i sourozenci otce a jejich rodiny. Byt se nacházel v nevyhovujících podmínkách, žádný z členů rodiny neměl soukromí ani své místo v bytě. Otec nikdy nepracoval, rodina žila z dávek sociální podpory a příležitostných brigád. Další položkou rodinného rozpočtu byly finance z nezákonné činnosti otce, který byl za drobné krádeže a výtržnosti několikrát trestán. Rodina byla a je vedena pod orgánem sociálně právní ochrany dětí. Již do této původní domácnosti docházela terénní sociální pracovnice sociálně aktivizační služby, aby dohlédla na zdárný vývoj nejen pana Karla, ale i dalších sourozenců, pokud byli ještě nezletilí. O matce pan Karel hovořit nechce, podle jeho slov jeho matka není.

Pan Karel má výuční list v oboru zednické práce, této profesi se však v současné době věnuje pouze příležitostně nebo při brigádách tzv. „na černo“. Jeho první partnerka je matka dvou starších dětí Lucky (8 let) a Karla (9 let). V počátku vztahu žil společně s ní v bytě u otce, kde dlouhou dobu pobývali i s malými dětmi. Po rozchodu se matka dětí odstěhovala i s dětmi do jiného bytu, pan Karel zůstal u otce a děti vídal pouze o víkendech, do výhradní péče je dostala svěřené matka. V té době si pan Karel našel novou přítelkyni, se kterou má

nejmladšího syna Nicolase (4 roky). Tato partnerka ani dítě v bytě nikdy nežily a v současné době syna pan Karel nepravidelně hlídá. Matka dvou starších dětí si našla nového partnera. Ten však hojně popíjel alkoholické nápoje a byl agresivní nejen směrem k ní, ale i směrem k dětem. V roce 2017 při jednom incidentu v opilosti zlomil malému Kájovi klíční kost.

Děti jezdily pravidelně k otci na víkendy, při jednom z pobytů je však pan Karel nevrátil ve smluvený termín zpět matce. Ta kontaktovala policii a po dětech bylo vyhlášeno pátrání. Toto chování pana Karla bylo kvalifikováno jako únos a dále řešeno, v současné době je případ uzavřen. K incidentu došlo v červnu 2018 a ještě ten samý měsíc dostal otec děti svěřeny do výhradní péče. S dětmi žil z počátku v původním bytě jeho otce, pokoušel se najít samostatné bydlení, což se mu podařilo v listopadu 2018, kdy získal k užívání sociální byt 2+kk. Jeho odstěhování vedlo k velkému konfliktu s otcem, se kterým se po té dlouhou dobu nevídal – nyní je situace lepší, ale vztahy nejsou stále příliš dobré. O otci pan Karel mluví vždy hezky a s respektem, je znát silný vztah. S matkou se děti od svěřením do péče otce vídají nepravidelně, nejeví příliš velký zájem. Když už k matce jednou většinou přijíždí smutné a zanedbané. Matka stále žije s přítelem, který hodně pije. Již došlo i k situaci, kdy děti měly být u matky na víkend, ale hodinu čekaly před bytem, a když už se dostaly dovnitř, vznikl opět konflikt s opilým partnerem matky. Pokud by se tato situace opakovala, je pan Karel odhodlán požádat o soudní zákaz styku dětí a matky. Ta dětem od počátku slibuje opravu postelí a návrat dětí zpět do její domácnosti. Nyní má v péči ještě další dvě děti, které se jí narodily po svěřením Káji a Lucky do péče otce.

Do doby, než se pan Karel přestěhoval do sociálního bytu, pracoval na třisměnný provoz a finančně tak byl schopen děti zabezpečit. V době, kdy došlo ke změně bydlení, však neměl možnost hlídání tak, jak tomu bylo v bytě u otce. Musel tedy třisměnný provoz opustit a hledat nové zaměstnání. To se mu v podstatě dosud nepodařilo. Hlavní příčinu vidí právě v tom, že nemá hlídání pro děti a zaměstnavatelé mu nechtějí vyjít vstříc. Finanční situaci tak řeší příležitostnými brigádami a také roznosem letáků. Dále je veden na ÚP, zde však nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti. Další příjem tak tvoří dávky státní sociální podpory a hmotné nouze. Pan Karel má nemalé dluhy z minulosti, které se v závislosti na aktuální finanční situaci snaží řešit. V dubnu 2019 byl zaměstnán na hlavní pracovní poměr jako skladník a díky smlouvě tak projevil zájem o návštěvu krizového centra a zažádání o insolvenční řízení. Z toho však sešlo ve chvíli, kdy pracovní místo opustil. Dlužné částky jsou především za mobilní paušál, internet, neplacené nájemné a poplatky za sociální a zdravotní

pojištění. V dubnu 2019 si totiž založil živnost v oboru zednické práce, ale sociální a zdravotní pojištění nehradil.

Od doby, kdy byly děti svěřeny do péče pana Karla, spolupracoval již s mnoha službami a odborníky ohledně péče o děti, ale psychického stavu celé rodiny. Děti přišly od matky ve špatném psychickém stavu. Rodina je od počátku vedena v evidenci orgánu sociálně právní ochrany dětí. Po svěřeni do péče otce, jim bylo doporučeno chodit na rodinnou terapii k psycholožce. Zde absolvovali asi 6 sezení a po té pan Karel naznal, že terapie nikam nevede a stav dětí se neustále horší, proto byla terapie ukončena. Stejný scénář se opakoval i s krizovým centrem, poradnou pro rodinu, střediskem výchovné péče, psychologickou poradnou při škole a další psycholožkou, do jejíž péče byla svěřena Lucka. Po nějakém čase vždy pan Karel tvrdil, že schůzky nikam nevedou a přestal do služby docházet.

Do sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (dále jen SAS) byl pan Karel zařazen v říjnu 2018. Z počátku byl opět nakloněn spolupráci, svěřil se, že již nevěří v jakékoli terapie, sociální ani jiné služby, nemá v nich důvěru, nikdy mu nikdo nepomohl a stále jen mluví o tom samém. Nechtěl mluvit o minulosti s matkou dětí, stejně tak jako se evidentně cítil být stigmatizován incidentem s únosem, o kterém proběhla i zpráva v médiích.

Pan Karel je velice uzavřený. Tuto skutečnost si uvědomuje. Od doby, kdy má děti v péči se téměř s nikým nestýká, nevyhledává kontakt s okolím, což se zhoršilo po odchodu z pravidelného zaměstnání. Děti jsou traumatizovány zážitky z prostředí, ve kterém vyrůstaly u matky. Dále se u nich projevuje citová deprivace, u Káji porucha chování a u Lucky tendence k závislosti na blízkých osobách, lítostivost, plačtivost, úzkosti a strachy. Obě děti jsou podle informací z OSPOD „citově chladné“, neumí si vytvářet citové vazby k lidem ani k věcem. Například potrestat děti odebráním oblíbené hračky není možné, protože jim na tom nezáleží. Syn Karel má velké kázeňské problémy ve škole, nerespektuje autority, bývá agresivní a často terorizuje svou sestru tak, že říká, že se zabije, skáče před ní pod auta a podobně. Její strach o něj mu dělá dobře. Lucka je na bratra velice fixovaná. I ve škole má jako jediná přístup do patra, kde má třídu. Jinak děti mezi patry přecházet nesmí. Tím však zase trpí Kája, nemá prostor sám pro sebe. Děti tráví většinu času společně.

Všechny psychické problémy dětí, i své vlastní, přičítá pan Karel především nečinnosti a malé podpoře ze strany OSPOD a soudu před a po svěřeni dětí do jeho péče. Tvrdí, že při jejich svěřeni se o ně nikdo nezajímal, až když se začaly problémy stupňovat,

musel naopak docházet k příliš mnoha odborníkům, kde jen dokola před dalšími lidmi mluvil o své situaci, což mu nijak nepomáhalo. Tento despekt přetrvával samozřejmě i v počátcích ve spolupráci se službou SAS. Trvalo dlouho, než se pan Karel klíčové pracovníci otevřel a začal jí důvěřovat. Po půl roce však začal vnímat přínos služby Sanace rodiny. Zlepšila se jeho finanční situace i psychický stav. Při schůzkách měl možnost mluvit pouze o tématech, na která se cítil a pouze do té míry, dokud mu to bylo příjemné. Dále se zlepšila hygiena dětí. Především v péči o dceru byl pan Karel bezradný. Během spolupráce se zlepšil i vztah s otcem a pan Karel se začal stýkat i se svým mladším bratrem, který občas dochází k němu do bytu. Děti tak nejsou omezeny pouze na péči otce, ale vyskytuje se zde děda a strýc, o kterých obě děti mluví velice pěkně a jejich návštěvy jsou pro ně pozitivními okamžiky.

Obě děti byly postupně zařazeny do programu Výcvik sociálních dovedností a aktivit s využitím koní. Tonda tento desetitýdenní program, který se zaměřuje na osvojení a prohloubení sociálních dovedností u ohrožených dětí, absolvoval opakovaně a to celkem třikrát, vždy se zaměřením na jeho agresivní chování, respekt k autoritám a povinnostem. Po třetí byla do programu zařazena i jeho sestra, absolvovali jej tedy společně, což se ukázalo jako přínosné. Program probíhá vždy v sobotu dopoledne a je doplněn o návštěvy v rodině a konzultace projevů dětí na výcviku s rodičem. Pan Karel tento program vnímal velice pozitivně, reflektoval velký posun u Káji v plnění domácích povinností a změně ve vztahu k sestře. U Lucky nedošlo k tak výraznému posunu, ovšem měla možnost vytvořit nové vztahy s vrstevníky mimo její vztah s bratrem, což se podařilo. U Lucky se zpočátku projevovaly velké tendence k vyhýbání se kolektivu vrstevníků, vyhledávala spíše bezpečnou společnost dospělých lektorů. To se však podařilo eliminovat a Lucka byla podporována v zapojení se do skupiny dětí.

V březnu 2019 si matka dětí našla nového přítele, domácí prostředí se tak po děti stalo bezpečnější a kontakt s matkou mohl být pravidelnější. Ta však neprojevuje o děti zájem, pouze slibuje a sliby neplní. To vede děti k tomu, že matce nevěří. Lucka ve škole i na sezeních s odborníky několikrát opakovala, že matku nemá. Pan Karel má obavy, aby to nevypadalo, že děti ve styku s matkou nepodporuje. V reakci na tyto události se během dubna u dětí opět projevilo zhoršení v docházce i prospěchu ve škole, pan Karel však nadále odmítá pomoc školního psychologa nebo jiného podobného odborníka. Projevuje se u něj nedůvěra v něco, co už jednou vyzkoušel a v jeho očích selhalo. Přistoupil pouze na doporučení třídní učitelky zařadit Káju do programu Střediska výchovné péče (dále jen

SVP). Vzhledem k účasti na programu Výcvik sociálních dovedností, to však bylo možné až ke konci kalendářního roku, kdy tříměsíční docházku přerušily vánoční prázdniny. I přesto otec pobyt v SVP vnímal jako přínosný a viděl na synovi znatelný posun k lepšímu. Během letních prázdnin absolvovaly děti také letní pobytový tábor v délce 14 dnů, což bylo pro otce i děti náročné, protože od svěřením do péče tak dlouho od sebe odloučení nebyly. Vše však proběhlo nad očekávání dobře.

Během září byla rodina zařazena do návazného programu s názvem Preventivní a aktivizační program pro rodiny s dětmi, který navazuje na VSD. Pan Karel již při motivačním setkání projevoval nedůvěru a obavy ze setkání se s dalšími rodinami. Upozorňoval, že nechce ve skupině mluvit o své minulosti. Bylo mu několikrát vysvětleno, že program nefunguje jako terapeutická skupina a v případě, že by mu průběh nevyhovoval, může kdykoliv odjet. Přislíbil svou účast, kterou ještě telefonicky potvrdil. Ve smluvený čas však nebyl na daném místě a ani nezvedal telefon. Později uvedl, že byl v nemocnici s bolestí břicha a jeho obtíže přetrvávaly po celou dobu víkendu. Další víkendové setkání se konalo s měsíčním odstupem, během této doby navštívila pana Karla opět sociální pracovnice, která se na programu podílí. Pan Karel připustil, že jeho potíže byly pravděpodobně psychosomatické, má opravu velkou obavu ze setkání s cizími lidmi, zapojení se do aktivit a neznámého prostředí. Pracovníci se podařilo pana Karla motivovat, další víkend se programu účastnil a to i s nejmladším synem. Setkání bylo zaměřeno na vztahy uvnitř rodiny a na trávení volného času. Pan Karel po ukončení víkendu reflektoval v rámci evaluačního dotazníku i následných rozhovorů, že byl velice překvapen strukturou programu a přístupem pracovníků i přijetím dalších uživatelů. Oceňoval možnost vidět děti při činnostech s koňmi a zapojit se – nové společné zážitky. Dále si s rodiči popovídal o běžných starostech a zjistil, že s podobnými obtížemi v péči a výchově, se nepotýká jen on. Sociální pracovníci na něj nijak netlačili a to právě způsobilo, že se sám svěřil a mluvil i o minulosti. Dalším pozitivním faktorem byla v práci s tímto klientem právě změna prostředí, ze které měl paradoxně největší strach. Z jeho slov bylo patrné, že prostředí venkova a statku mu umožnilo oddych od běžných starostí. Velice se mu líbily prostory ubytování, ale trávil i mnoho volného času ve stájích u koní. Nejvíce si pochvaloval prostornou zahradu a možnost trávení části dne s dětmi venku. Tato tvrzení se potvrzovala i v jeho přístupu k pracovnícím a průběhu programu. Při aktivitách i rozhovorech byl aktivní, otevřený, komunikativní a sdílný. Rád by si program zopakoval a lituje promarněného prvního víkendu. Ze setkání vyloučena i nová témata pro práci v rámci sanace rodiny.

Program u pana Karla podnítil několik životních změn. Během listopadu začal pan Karel uvažovat o stěhování. Podařilo se mu sehnat práci jako skladník, která mu vyhovuje časově tak, aby byl doma po příchodu dětí ze školy a je tak schopen finančně rodinu zabezpečit. V domě, ve kterém se nachází sociální byt, došlo v poslední době k několika incidentům a pan Karel se tam s dětmi necítí dobře. U Káji dochází díky zařazení do SVP k zlepšení v jeho chování a Lucčin stav je díky stabilní situaci v rodině také lepší. Tonda v rámci SVP dojíždí na statek, kde se aktivně zapojuje do péče o zvířata, to mu poskytuje možnost se fyzicky vybit a to prospívá i jeho dalšímu chování. Pan Karel uvažuje o možnosti znovu začít docházet do poradny pro rodinu.

6.7 Analýza dat a výsledky

Provedené rozhovory byly se souhlasem klienta nahrány a následně přepsány. Pro interpretaci dat získaných během výzkumného šetření z rozhovorů byla využita kvalitativní kategorizace. Dále byla provedena analýza dokumentů prostřednictvím osobního spisu uživatele v rámci dokumentace služby. Získaná data z pozorování, dokumentace i rozhovoru byly srovnány do kategorií, následovalo porovnání jejich vzájemných vlivů. Tyto kategorie se odvíjely od předem zvolených výzkumných otázek a zaměřovaly se tak především na příčiny současné situace klienta, efektivnost zvolené práce s klientem a změnu v míře jeho důvěry ve služby a v neposlední řadě na vliv této potencionálně získané důvěry na kvalitu jeho současného života.

Konečné kategorie jsou:

- současná situace klienta;
- příčiny nedůvěry klienta v sociální služby;
- změna metody práce;
- délka programu;
- pozitivní vnímání programu.

Současná situace klienta se, dle rozhovoru, odvíjí již ze zážitků a stylu života v dětství. I přesto, že klient má dobré vztahy s otcem a v současné době se celkem pravidelně vidají, rodinné poměry nebyly v dětství klienta úplně ideální. Vzorce chování a uspořádání života jsou evidentně odrazem standardu, který viděl pan Karel u otce. Stejně jako on vychovává své děti bez matky, nemá pravidelné a stabilní zaměstnání a ani se nyní nesnažil tuto situaci měnit. V jeho životě se vyskytují sociální a další služby, což vnímá jako standard a povinnost těchto služeb pomoci mu při péči o děti, když matka není schopna se o ně

postarat. Dalším faktorem ovlivňujícím současnou situaci se jeví tendence pana Karla zatracovat již jednou vyzkoušené a v jeho očích nefungující strategie. To znamená, že pokud jednou nebyl spokojen například s psychologickými službami, nevyzkouší jinou psycholožku i přes to, že by to stavu dětí pomohlo. Stejně tak při hledání zaměstnání. Pokud byl jednou odmítnut proto, že má děti v péči a nemůže tak vzít každou práci, bude raději roznášet letáky a nevyhledávat další příležitosti. Dalším faktorem, který má vliv na nevyhovující sociální situaci, je klientovo přesvědčení, že mu systém podpůrných služeb dostatečně nepomohl při převzetí dětí do péče, proto nyní odmítá spolupráci.

Příčiny nedůvěry klienta v jakékoliv služby můžeme tedy nalézt především v minulosti, kdy měl pan Karel, dle svého názoru, negativní zkušenost. Prvním faktorem je nedostatek nabízených služeb, jejich pozdní nabídka nebo nevyhovující průběh služby. Pokud mu již byla nějaké služba nabídnuta a poskytnuta, nikdy pan Karel s dětmi v její péči nesetřval dostatečně dlouho, aby služba měla nějaký efekt, byla pak tedy logicky ze strany klienta hodnocena negativně. Ohledně průběhu například psychologických sezení nebo rodinných terapií hodnotí negativně klient především fakt, že musel neustále mluvit o minulosti a negativních zkušenostech dokola a to mnohdy i před dalšími lidmi. To mu přišlo traumatizující jako pro děti, tak pro něho samotného. Nechce se vracet k minulosti a mluvit o ní. Stejně tak práce formou rozhovoru mezi čtyřma očima mu nijak nepomáhala a nevyhovovala. Pozitivně hodnotí pouze materiální pomoc sjednanou službou Sanace rodiny v rámci Tříkrálové sbírky přes místní charitu a také proplacení obědů pro děti ve škole. Z toho důvodu ani naše snažení v rámci klasické Sanace rodiny nebylo příliš efektivní.

Změna metody práce z klasických rozhovorů na zařazení klienta do pobytového programu tak mohla přinést pozitivnější výsledky v práci s rodinou. I přes počáteční nedůvěru a absenci při prvním setkání byla patrná změna u klienta ve vnímání služby. Ještě před zapojením do programu bylo klientovi slíbeno, že se nebude muset zapojovat do aktivit, které mu budou nepříjemné, že nebudou aktivity vedeny v terapeutickém duchu apod. Fakt, že veškerá tvrzení pracovníků byla splněna, byl jedním z faktorů, které zapříčinily pozitivní zpětnou vazbu ze strany klienta. Pozitivně zapůsobila i pouhá změna prostředí, uvolněnost sociálních pracovníků, společná práce v boxech a u koní, nenásilnost vedení rozhovorů, které vyllynuly spontánně při aktivitách. Společné zážitky při nových činnostech posílily vztahy mezi dětmi a rodičem, vhodná situační intervence pracovníků vytvořila prostředí pro pojmenování dějů a pocitů, které se v rámci daných aktivit odehrávaly. Přítomnost dalších

rodičů podpořila klienta v ochotě sdílet všední starosti. Díky tomu sám zjistil, že se s podobnými problémy potýkají i jiní rodiče.

Délka programu byla jednou ze zkoumaných oblastí. Protože se klient účastnil pouze jednoho ze dvou víkendů, je obtížné tuto oblast hodnotit. I přesto se ale zdá, že právě u daného klienta stačila i tak krátká doba a změna přístupu na to, aby získal důvěru nejen v pracovníky, kteří se podíleli na daném programu, ale i v další pracovníky (jako je klíčová pracovnice v rámci pravidelných schůzek při sanaci rodiny). To vyplynulo nejen z evaluačního dotazníku a rozhovoru po ukončení programu, ale také z rozhovoru se zmíněnou pracovnicí. Změna přístupu ke klientovi se tak jeví efektivní nezávisle na délce práce s klientem. Přesvědčení klienta, že služba je efektivní a nechce ho nutit do ničeho, co on sám nechce, je tak zásadnější, než čas, který v dané službě klient pobýval.

Pozitivní vnímání samotného programu však nemusí být nutně zárukou toho, že tato práce bude mít i pozitivní dopad na situaci klienta v jeho běžném životě i po ukončení programu. Vzhledem k tomu, že následný rozhovor byl s panem Karlem veden bezprostředně po ukončení programu (14 dnů), nemusí být efekt průkazný. Přesto se po ukončení programu pan Karel rozhodl, že zařadí syna do tříměsíčního programu SVP a znovu zahájí spolupráci s poradnou pro rodinu. Dále projevil zájem o případné znovu zapojení do programu a společně s klíčovou pracovnicí je ochoten řešit aktivně svou finanční a bytovou situaci. Všechny tyto skutečnosti poukazují nato, že účast v programu měla na tohoto konkrétního klienta pozitivní vliv a jeho důvěru v danou organizaci, její služby a pracovníky, se zvýšila.

Všechny zmíněné kategorie a oblasti by bylo možné ještě hlouběji rozpracovat a zkoumat, avšak vzhledem k malému časovému odstupu od ukončení programu jsou získané informace pravděpodobně ještě nepřesné. Zajímavé bude sledovat počínání klienta v budoucnu, případně porovnat klientovu situaci po znovuzaházení do programu.

6.8 Diskuze a závěr

Hlavní metodou práce byl polostrukturovaný rozhovor, který posloužil k získání dat o aktuální situaci klienta. Informace o dětství a dosavadním životě klienta byla čerpána převážně z dokumentace, která je vedena v rámci poskytování služby. Informace o průběhu programu byly získány prostřednictvím metody pozorování a z evaluačního dotazníku. Protože byl klient po programu otevřen spolupráci, zmínil se během rozhovoru i o minulosti, což původně nechtěl, potvrdil tak informace uvedené v dokumentaci.

Otázky rozhovorů byly předem připraveny v závislosti na zaměření programu a zkoumaném tématu. Některé otázky mířily přímo na zjištění dané oblasti (například, které okolnosti v životě klient považuje za směřující jeho život k současné situaci), jiné vyplývaly přímo v reakci na sdělení klienta).

Zúčastněné pozorování v rámci programu bylo velkým zdrojem neverbalizovaných skutečností. Z chování členů rodiny bylo možné vypožorovat, jak fungují vztahy v rodině, jaký je výchovný styl klienta, jak vnímají děti otce, jak reaguje rodina na nepředvídané události a podobně. Užitečné pro projekt bylo pozorovat, jak se mění chování klienta první a druhý den. První den byl ostražitý, stranil se společnosti, nezapojoval se do aktivit. Čas strávený společně však zapříčinil, že druhý den byl klient otevřenější nejen k pracovníkům, ale i k dalším klientům, hodnocení programu bylo velice pozitivní a dle slov pana Antonína byl i on sám překvapen, jak služba probíhá. Z pozorování bylo jasně patrné, jak pouhá změna prostředí přispěla k větší otevřenosti klienta k pracovníkům. Využití prostředí jako nepřímého prostředku k práci s klientem a působit tak bez přímého vstupování do probíhajících situací, se potvrdilo jako efektivnější, než přímé výchovné působení. „Právě konkrétní prostředí velmi mocně ovlivňuje jednání a podílí se výrazně na rozvoji osobnosti.“ (Kraus, 2014)

Bylo zřejmé, že rozhovory vedené při činnostech a aktivitách u koní jsou panu Karlovi mnohem příjemnější, než klasické vedení rozhovoru v jeho domácnosti, jak tomu je při Sanaci rodiny. Prostředí statku, kontakt se zvířaty, pobyt venku a běžné denní zážitky s pracovníky přispěli k větší důvěře klienta v pracovníky a otevřenější komunikaci. Právě psychické účinky interakce člověka s koněm uvádí i P. Černá Rýnešová ve své knize *Když kůň léčí duši*. „Jedinečnost spojení koně a jezdce vytváří atmosféru se silným pozitivním nábojem. To se projevuje zlepšením koncentrace pozornosti, schopnosti adaptace a kontroly chování. Činnost spojená s jízdou na koni odvádí pozornost pacienta od problémů. Tím může dojít i k uvolnění psychického napětí a zábran. Pacient nabývá pocit jistoty, roste u něj sebevědomí, protože pomocí koně dokáže něco, co by vlastními silami mnohdy nedokázal.“ (Černá Rýnešová, 2011, s. 15)

Cílem výzkumu bylo zjistit vliv specifického preventivního programu na konkrétní rodinu a to se zaměřením na zlepšení její situace v reálném životě. Dále ověřit, zda tento program napomohl zvýšit klientovu důvěru ve službu a do jaké míry program napomohl zefektivnit následnou práci s klientem. Cílem bylo ověřit zlepšení jeho stávající situace po absolvování programu.

Můžeme konstatovat, že u tohoto konkrétního klienta neměla kratší délka programu vliv na získání důvěry v pracovníky. Tato otázka byla pokládána proto, že existovala obava, aby v tak krátkém časovém úseku vznikl prostor pro navázání takového vztahu mezi klientem a pracovníkem, který umožní zvýšení klientovi důvěry. Zvolené metody práce, především metoda HPSP, však umožnila, aby pracovníci navodili vhodnou atmosféru pro vedení rozhovoru s klientem pro řešení jeho situace. Ten byl ochoten o svých obtížích mluvit a podniknout naplánované kroky ve spolupráci s klíčovou pracovnící i po ukončení programu.

Díky programu došlo ke změně vnímání sociální služby. Klient se přestal stavět do role ohrožené oběti, které nikdo neumí pomoci, a začal spolupracovat. Více než zvolené metody práce měla na tento fakt vliv změna prostředí. Víkendový pobyt v prostředí statku bez striktně naplánovaných aktivit se tak jeví jako efektivní cesta ke změně ve vnímání sociální služby.

Program byl klientem vnímán pozitivně. Po jeho ukončení skutečně začal naplňovat stanovené kroky a cíle v IP, které byly nastíněny v rámci rozhovorů s psychologem a sociálními pracovníky v průběhu programu. Pan Karel se rozhodl pro změnu nevyhovujícího bydlení, našel si nové stabilní zaměstnání, syna nechal opět zařadit do programu SVP a uvažuje i v pokračování terapie celé rodiny.

Příčiny nedůvěry klienta ve službu vyplývají především z předchozí negativní zkušenosti s veškerými službami, se kterými klient spolupracoval. Pan Karel měl subjektivní pocit, že se mu nikdo nesnaží opravdu pomoci, když o pomoc měl zájem, dle jeho slov se o jeho rodinu nikdo nestaral (v době svěření dětí do péče). A když vše zvládl sám, měl pocit kontroly ze strany OSPOD a přítomnost sociálních pracovníků nevnímal jako pomoc. Žádný program ani terapii nedokončil, neviděl tak žádné pozitivní účinky u sebe, ani u dětí. Díky mnoha službám svůj příběh vyprávěl opakovaně, u dalších subjektů tak ztrácel motivaci opět hovořit o své situaci a svěřovat se.

Do současné situace se pan Karel dostal vlivem mnoha faktorů. Prvním z nich je vzor z vlastní rodiny, respektive způsob života jeho otce. Aktuální situaci ovlivnil i výběr nevhodné partnerky, získání dětí do péče v době, kdy nebyl schopen je zajistit, obtíže s bydlením i vyhledáním vyhovujícího zaměstnání a v neposlední řadě vlastní negativní přístup k pomoci ze strany pomáhajících subjektů. Oblast komunikace je v rodině výrazně problémová. Pan Karel má obtíže v komunikaci především s dcerou, sám říká, že jim doma chybí žena, která by uměla s dívkou mluvit. Syn je značně vznětlivý a agresivní. Pan Karel řeší problémy s dětmi ignorováním, nebo zákazy. U dětí je patrná silná vazba na otce,

v podstatě ho respektují, ale pokud přijde nedorozumění nebo konflikt, neumí ani on ani děti říct, co vlastně potřebují a co od druhého žádají. Pan Karel je velice nedůsledný v dodržování zákazů, které dětem udělí ve chvíli, kdy má potřebu je potrestat za nevhodné chování. Tyto a další komunikační obtíže v rodině dále přetrvávají. Během programu bylo ale všem členům rodiny nabídnuto několik komunikačních strategií, jak lépe zvládat typické problémové situace v rodině. Oblast komunikace je jedno z témat, které bylo rodině doporučeno řešit prostřednictvím terapie. Se synem Karlem bylo toto téma jedním z bodů pro pracovníky SVP. S dcerou se snaží na komunikaci dlouhodobě pracovat pedagogové ve škole.

6.9 Závěr

Výzkum odpověděl na všechny otázky stanovené před jeho zahájením. Časová dotace programu se zdá být dostatečná i přes to, že klientova účast nebyla stoprocentní. Jako důležitější faktor, než je čas, se jeví právě změna prostředí a volba jiných metod práce, než je rozhovor a klasická sanace rodiny. Jako neméně důležitou se ale ukázala i návaznost klasické služby, která pokračovala v otevřených tématech v rámci programu. Prokazatelná byla pozitivní změna ve vnímání služby a dokonce ochota vyzkoušet znovu i další nabízené formy pomoci. V krátkodobém horizontu bylo patrné zlepšení v rámci běžného života, otázkou je, zda tomu tak bude i s delším časovým odstupem. Příčiny nedůvěry ve služby u daného klienta vidím především v předchozí negativní zkušenosti a neochotě setrvat v úsilí hledat nové cesty, jak svou vlastní situaci řešit. Vliv na současnou situaci klienta mělo prokazatelně jeho dětství, příklad počinání otce, ale také svěřením dětí do péče bez přítomnosti matky nebo partnerky, neochota zaměstnavatelů vyjít vstříc a negativní vnímání nabízené pomoci v počátcích péče o děti. Zásadním faktorem je také dobrovolná izolace v důsledku stigmatizace kauzou únosu, která proběhla v médiích.

Fakta získaná během realizace projektu jsou použitelná a prokazatelná pouze pro tento jeden případ. Program se na tomto příkladu jeví jako efektivní a přínosný. Pokud by měl být zkoumán přínos programu pro širší výzkumný vzorek, bylo by užitečné vytvořit nástroj, který by efektivně zhodnotil situaci, ve které se klienti nacházejí před zapojením do programu a po jeho absolvování. Takový materiál by měl obsahovat kategorie a bodovou škálu definující danou situaci klientů před a po programu, rozdíl v bodech by označil míru efektivnosti programu v každé konkrétní oblasti. Těmi by mohl být například právě důvěra v sociální služby, samostatnost klienta, vztahy v rodině, ochota ke spolupráci a podobně.

Výzkum považují za efektivní a přínosný pro práci organizace, která program realizuje. Je totiž patrné, že program skutečně dopad na důvěru klienta ve službu má. Celý program je možné poskytovat díky projektu Aktivizace rodin na Svitavsku, realizovaný v rámci výzvy Operačního programu Zaměstnanost. Využití inovativních projektů v práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami, v jakékoliv podobně, se jeví jako cesta, jak ještě lépe pomáhat ohroženým skupinám v případě, že standardní metody práce již nejsou dostatečné. MPSV v Operačním programu zaměstnanost vyhlásilo, mimo jiné, v roce 2018 také výzvu Podpora inovativních služeb pro ohrožené děti a rodinu. Ta je zaměřena na zvýšení uplatnění na trhu práce ohrožených osob sociálním vyloučením a také na zvýšení kvality a udržitelnosti sociálních služeb. Tato výzva odkazuje na metodický materiál, který obsahuje základní principy inovativních služeb a definuje je jako „efektivní nástroj doplnění sítě služeb pro ohrožené děti a rodiny.“ (Právo na dětství, ©2021)

Tento materiál poukazuje na příležitost poskytnout chybějící služby v práci s rodinami právě díky inovativním přístupům, jako je Preventivní a aktivizační program pro rodiny s dětmi.

ZÁVĚR

Diplomová práce se věnovala možnostem práce s ohroženou rodinou. Téma bylo vybráno se záměrem zjistit jaký efekt a případné limity má konkrétní preventivní a aktivizační program pro ohrožené rodiny, který poskytuje nezisková organizace Bonanza Vendolí, z.ú.

Práce byla členěna na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsme se věnovali rodině, ohrožené rodině a konkrétním způsobům práce s ohroženou rodinou. Praktická část byla zaměřena na popis organizace Bonanza Vencolí, z.ú. a Preventivního a aktivizačního programu pro rodiny s dětmi. Pro výzkumnou část byl zvolen design případové studie jednoho klienta, který program absolvoval. Účelem bylo zmapovat přínos programu v práci s obtížným klientem. Základními tématy výzkumu byla motivace ke změně v současné situaci klienta, důvěra v pomáhající profese a komunikace v rodině i mimo ni. Cílem výzkumu bylo pochopit a interpretovat, jaký vliv má specifický preventivní program na konkrétní rodinu a to se zaměřením na zlepšení její situace v reálném životě po absolvování tohoto programu.

Výzkumná část práce prokázala, že časová dotace programu je dostatečná, program má kladný vliv na další kroky v životě klientů, zvyšuje důvěru v konkrétní pracovníky, vedení organizace i v ostatní poskytované služby. Zásadním poznatkem je, že program má pozitivní vliv na klienta a to z velké části díky změně prostředí. Prokázána byla také značná efektivnost zařazovaných atraktivních aktivit. Jako přínosné se jeví plánování struktury dne společně s klientem. Nepostradatelnou součástí programu se ukázala být služba Sanace rodiny, která plynule navazuje na program v době, kdy je klient pozitivně motivovaný.

Jsem si vědoma faktu, že práce má své limity a výsledky výzkumu není možné zevšeobecnit na všechny potencionální nebo minulé klienty programu. Jsem ale přesvědčena, že zjištěná fakta budou nepostradatelnou inspirací v pedagogické praxi pro danou organizaci, konkrétně pro aktéry programu. I tato jediná případová studie reprezentuje dostatečný výzkumný vzorek na to, aby na jejím základě bylo možné nadále zkvalitňovat tento program. Záměrem lektorů programu je poskytovat odpovídající službu rodinám tak, aby docházelo k co nejvyšší míře zlepšení jejich stávající nepříznivé sociální situace. Výsledky výzkumu napomůžou lepší orientaci pracovníkům v tom, co skutečně funguje, v čem pokračovat a které aktivity upravit, případně úplně vynechat.

Diplomová práce naplnila cíle, které byly stanoveny. Bonanza Vendolí se primárně věnuje sociálním službám, ale v rámci poskytovaných inovativních programů pro děti a jejich rodiny pracuje i s prvky zážitkové pedagogiky a jiných metod práce z oblasti pedagogiky. Díky výsledkům diplomové práce bude pro pracovníky snadnější poskytovat tyto služby tak, aby adekvátně odpovídaly potřebám klientů organizace.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BARKER, Philip, 2012. *Rodinná terapie*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-530-50
- BAUMAN, Zygmunt, Tim, MAY, 2004. *Myslet sociologicky*. Praha: Slon. ISBN 80- 86429-28-8
- BECHYŇOVÁ, Věra, Marta KONVIČKOVÁ, 2011. *Sanace rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0031-4
- BENDL, Stanislav, 2014. *Nárys sociální pedagogiky*. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-668-0
- BERG, Insoo Kim, 2013. *Posílení rodiny - Základy krátké terapie zaměřené na řešení*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0500-5
- ČERNÁ RÝNEŠOVÁ, Petra, 2011. *Když kuň léčí duši aneb metodika hiporehabilitace zaměřená na klienty s duševním onemocněním*. Pardubice: Direkte. ISBN 978-80-260-2897-0
- FISCHER, Slavomil, Jiří, ŠKODA, 2014. *Sociální patologie. Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Pardubice: Tiskárna v Ráji, s. r. o. ISBN 978-80-247-5046-0
- FUČÍK, Petr, Beatrice CHROMKOVÁ MANEA, 2014. *Rodičovské dráhy*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6551-2
- GABURA, Ján, Jana PRUŽINSKÁ, 1995. *Poradenský proces*. Praha: Slon. ISBN 80-85850-10-9
- GIDDENS, Anthnony, 1999. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-0807-1
- HARTL, P, 1997. *Komunita občanská a komunita terapeutická*. Praha: Slon. ISBN 80-85850-45
- HOLÁ, Lenka, Lenka WESTPHALOVÁ, Anna KOVÁČOVÁ, Ondřej SPÁČIL, 2014. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges s.r.o. ISBN 978-80-7502-015-4
- HOLLÝ, Karol, 1998. *Hippoterapia*. Bratislava: Eternapress. ISBN 978-80-722-5190-2
- HOŠEK, Václav, 2005. *Prožitková sportovní subkultura. Kontexty prožitku a kvalita života: sborník*. Ústí nad Labem: UJEP

- HRDINOVÁ, Andrea, Petra KRUPIČKOVÁ, Ludmila HANUŠOVÁ, Petra ŠTĚTKOVÁ, Jana PETRÁNOVÁ, 2010. *Na jedné lodi aneb Jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit.
- KASTOVÁ, Verena, 2000. *Krize a tvořivý přístup k ní*. Praha: portál. ISBN 80-7178-365-X
- KIRCHNER, Jiří, 2019. *Psychologie prožitku a dobrodružství*. Brno: Cpress. ISBN 978-80-251-2562-5
- KRAUS, Blahoslav, Věra POLÁČKOVÁ, a kol., 2001. *Člověk-prostředí-výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2
- KRAUS, Blahoslav, 2014. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0643-9
- LOZSI, Livia, 2013. *Socioterapia*. Bratislava: Asociácia socioterapie a psychoterapie. ISBN 978-80-9713-86-08
- MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-039-5
- MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. ISBN 80-85282-83-6
- MATĚJČEK, Zdeněk, 2003. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367272-0
- MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON. ISBN 80-86429-19-9
- MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ, Pavla KODYMOVÁ, 2005. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X
- MATOUŠEK, Oldřich, Hana PAZLAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8
- MATOUŠEK, Oldřich, Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-825-8
- MATOUŠEK, Oldřich, 2017. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1242-3
- MATTESSICH, Paul W, MONSEY Barbara, ROY Corryna, 1997. *Community building: What makes it work*. Saint Poul: Amherst H. Wilder Foundation. ISBN 978-0940069121
- MINUCHIN, Salvador, 2013. *Rodina a rodinná terapie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0371-1

-
- MOŽNÝ, Ivo, 1990. *Moderní rodiny (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok. ISBN 80-7029-018-8
- NAKONEČNÝ, Milan, 1995. *Lexikon psychologie*. Praha: Vodnář. ISBN 978-80-7439-056-2
- NEUMAN, Jan. 2011. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-910-1
- NOVOTNÁ, Eliška, 2010. *Sociologie sociálních skupin*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2957-2
- PAULÍK, Karel, 2010. *Psychologie lidské osobnosti*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2959-6
- PIERSON, John, Martin THOMAS, 2006. *Collins dictionary of Social Work*. Glasgow: HarperCollins Publishers. ISBN 0-00-721478-2.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ, Jiří MAREŠ, 1995. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6
- RABUŠIC, Ladislav, 2001. *Kde ty všechny děti jsou?*. Praha: SLON. ISBN 80-86424-01-6
- ŘÍČAN, Pavel, 2004. *Cesta životem*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-124-7
- SOBOTKOVÁ, Irena, 2007. *Psychologie rodiny*. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0217-2
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-3181-0
- ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára ŠEĐOVÁ a kol., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367313-0
- VASILJUK, Fedor Jefimovič, 1988. *Psychologie prožívání: analýza překonávání kritických situací*. Praha: Panorama. ISBN 11-045-89

INTERNETOVÉ ZDROJE

AGENTRURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ, ©2018. Komunitní práce a participace. *socialni-zaclenovani.cz* [online]. [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/komunitni-prace-a-participace/>

BONANZA VENDOLÍ, z.ú., ©2020. Preventivní a aktivizační program pro rodiny s dětmi. *osbonanza.sharepoint.com* [online]. [cit. 2021-02-05]. Dostupné z: <https://osbonanza.sharepoint.com/:w:/r/sites/bonanza/>

BONANZA VENDOLÍ, z.ú., ©2017. Využívání metody HPSP v sociální práci Bonanzy Vendolí, z.ú. *osbonanza.sharepoint.com* [online]. [cit. 2021-02-05]. Dostupné z: <https://osbonanza.sharepoint.com/:w:/r/sites/bonanza/>

ČHS. ©2020. Hiporehabilitace v pedagogice a sociální praxi. *hiporehabiltace-cr.com* [online]. [cit. 2021-02-05]. Dostupné z: <http://hiporehabiltace-cr.com/hiporehabiltace/pro-odborniky/hpsp/>

ČSÚ, ©2016. Rodiny a domácnosti. *czso.cz* [online]. [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45709978/300002171128.pdf/8e078392-8d9a-4e23-aac6-1f9a863a8548?version=1.0>

Dočekal, V., 2012. Prožitkové, zážitkové nebo zkušenostní učení?. *e-pedagogium* (s. 9-16) Olomouc: e-pedagogium. Dostupné z: <https://e-pedagogium.upol.cz/pdfs/epd/2012/01/02.pdf>

Kapll, M., 2014. *Úvod do teorií a metod sociální práce s komunitou.* (s. 35-44) Univerzita Hradec Králové: Ústav sociální práce. Dostupné z: https://www.uhk.cz/file/edee/filozoficka-fakulta/studium/kapll_-_uvod_do_teorii_a_metod_sp_s_komunitou.pdf

Kolář, J., Nehyba, J., & Lazarová, B., 2011. Osobnostně sociální rozvoj – o významu pojmu optikou pedagogického diskursu. In T. Janík, P. Knecht., & S. Šebestová (Eds.), *Smišený design v pedagogickém výzkumu: Sborník příspěvků z 19. konference České asociace pedagogického výzkumu* (s. 349-355). Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/capv2011/sbornikprispevku/kolarnehybalazarova.pdf>

Kroutilová Nováková, R., 2020. Evaluace dopadu sociálně aktivizační služby do života klientských rodin. *Sociální práce* (s. 59-68) Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/article/evaluace-dopadu-socialne-aktivizacni-sluzby-do-zivota-klientskych-rodin/>

Lebeda, P., 2006. Teorie komfortní zóny. *Gymnasion* (s. 146). Praha: Prázdninová škola Lipnice. Dostupné z: <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/se20-account-data/31893/media/g05jaro-2006tvorivost.pdf>

MPSV, ©2009. Metodické doporučení č. 9. *mpsv.cz* [online]. [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-9.pdf/ba7a119a-a609-3383-dbaa-76ee24b356ee

MPSV, ©2016. Metodické doporučení č. 2. *mpsv.cz* [online]. [cit. 2021-03-06]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-2.pdf/768763ea-795c-c89d-336f-c9e427871f68

MŠMT, ©2019. Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027. *msmt.cz* [online]. [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf

Nehyba, J., 2012. Tři inspirace od Petera Jarvise. *Studia paedagogica* (s. 38-58) Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/304/422>

MPSV, ©2017. Zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách. *mpsv.cz* [online]. [cit. 2021-02-05]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/7334>

MPSV, ©2016. Kvalifikační požadavky. *mpsv.cz* [online]. [cit. 2016-09-30]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/25986/Doporuceny_postup_4_2016_Priloha_c_1.pdf

Nehyba, J., Kolář, J., & Hak, M., 2011. Reflexe a její podoba v procesu učení a osobnostně sociálním rozvoji. In T. Janík, P. Knecht., & S. Šebestová (Eds.), *Směšený design v pedagogickém výzkumu: Sborník příspěvků z 19. konference České asociace pedagogického výzkumu* (s. 356-361). Brno: Masarykova universita. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/capv2011/sbornikprispevku/nehybakolarhak.pdf> doi: 10.5817/PdF.P210-CAPV-2012-42

PRÁVO NA DĚTSTVÍ. ©2021. Ministerstvo podporuje rozvoj inovativních služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny. *pravonadestvi.cz* [online]. [cit. 2021-02-06]. Dostupné z: <http://www.pravonadestvi.cz/aktuality/ministerstvo-podporuje-rozvoj-inovativnich-sluzeb-pro-ohrozene-deti-a-jejich-rodiny.html>

ŠANCE DĚTEM, ©2021. Sociální práce s rodinou anebo sanace rodiny. *sancedetem.cz* [online]. [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/socialni-prace-s-rodinou-aneb-sanace-rodiny>

ŠANCE DĚTEM, ©2021. Attachment: o důležitosti citového pouta v životě, o jeho poruchách a léčení. *sancedetem.cz* [online]. [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/attachment-o-dulezitosti-citoveho-pouta-v-zivote-o-jeho-poruchach-leceni>

Zákon č. 359/1999 Sb. O sociálně právní ochraně dětí. *Zákony pro lidi*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Apod.	A podobně
Atd.	A tak dále
CAN	Child abuse and neglect
Cit.	Citace
Č.	Číslo
ČHS	Česká hiporehabilitační společnost
HPSP	Hiporehabilitace v pedagogice a sociální praxi
IP	Individuální plán
Kol.	Kolektiv
MAS	Místní akční skupina
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
Např.	Například
NZDM	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
OPZ	Operační program zaměstnanost
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí
Resp.	Respektive
S.	Strana
SAS	Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
Sb.	Sbírky
St.	Století
Sv.	Svatý
SVP	Středisko výchovné péče
Tzv.	Takzvaný
ÚP	Úřad práce

VSD Výcvik sociálních dovedností

Z. ú. Zapsaný ústav

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Příprava programu

Příloha č. 2: Hodnotící dotazníky

PŘÍLOHA Č. 1: PŘÍPRAVA BLOKU

AKTIVIZACE RODIN

Bonanza Vendolí, z. ú. – projekt Drž se na uzdě!
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

PŘÍPRAVA BLOKU

BĚH PROGRAMU: **Jaro 2019**
ZPRACOVALI: **Mičková, Buchtová, Auerová, Pletichová**

ČÍSLO BLOKU: **2.**

DATUM BLOKU:

TÉMA BLOKU: **Vztahy v rodině**

CÍLE BLOKU:

- Zmapování současné rodinné situace
- Splnění stanovených kroků z minulého setkání a nastavení nových
- Pojmenování situací v rodinách

POMŮCKY: Fixy, flipchart, lepidlo, bavlnky, šablona koně, kartičky Dixit

METODY A ČASOVÝ HARMONOGRAM: Sobota

ČAS OD	ČAS DO	METODY, PROGRAM
09:00	13:00	<ul style="list-style-type: none"> • Přivítání, ubytování • Seznámení s průběhem víkendu • Příprava oběda • Polední klid
13:00	14:30	Aktivita „Studna“ <ul style="list-style-type: none"> - Cílem je nahlédnout do současného prožívání klienta, najít důvody stagnace nebo potřebné změny - Úvod – volné asociace – dixit kartičky – výběr obrázku – proč právě tento – seznámení s významem symbolů – vysvětlení symbol studna - přečtení krátkého příběhu Prasklá studna - Tvorba vlastní studny – koláž/výkres - Diskuze nad vlastními výtvary, zpětná vazba, prožívání při tvoření, apod. (aktivita na večer)
14:30	17:00	Společné aktivity u koní + reflexe <ul style="list-style-type: none"> • Čištění

		<ul style="list-style-type: none"> • Sedláni • Cviky v sedle • Lonže
17:00	18:00	<p>Děti aktivita Můj vysněný kůň</p> <ul style="list-style-type: none"> - Děti dostanou obrys koně a úkol, aby ho vybarvily, pojmenovaly a daly mu takové vlastnosti, které mají ony samy a také ty, které nemají, ale chtěly by je mít (mohou dodělat kdykoliv během večera, zpětná vazba druhý den po snídani) <p>Rodiče příprava večere</p> <ul style="list-style-type: none"> - popř. stejná aktivita , popř. při přípravě večere zpětná vazba na zážitky u koní s jejich dětmi
18:00	20:00	<ul style="list-style-type: none"> • Večere • Dokončení a reflexe aktivity Studna • Reflexe dne • Deskové hry,...
Neděle		
08:00	9:00	<ul style="list-style-type: none"> • Snídaně
09:00	10:00	<ul style="list-style-type: none"> • Připomenutí průběhu dne • Dokončení aktivity můj vysněný kůň + reflexe • Začarovaná rodina
10:00	12:30	<ul style="list-style-type: none"> • Začarovaná rodina • Příprava oběda
12:30	13:30	<ul style="list-style-type: none"> • Oběd • Individuální rozhovory
13:30	17:00	<ul style="list-style-type: none"> • Poníci • Reflexe víkendu • Odjezd domů

PŘÍLOHA Č.2: HODNOTÍCÍ DOTAZNÍKY

HODNOTÍCÍ DOTAZNÍK PRO RODIČE

Projekt: CZ.03.2.65/0.0/0.0/16_047/0007606

Název akce: Aktivizace rodin na Svitavsku

Datum:

Vyplněním hodnotícího dotazníku nám pomůžete zlepšit kvalitu našich služeb.

1. Jak jste byli spokojeni s organizací aktivizace? (strava, čas, aktivity, zázemí apod.) Vaše hodnocení:

1 – zcela	2 – vyhovující	3 – dostatečně	4 – nedostatečně	1 2 3 4
-----------	----------------	----------------	------------------	---------

Poznámka .....

.....

.....

2. Probíhalo Vše podle vašich očekávání?

1 – ano, vždy	2 – ano, občas	3 – nevím	4 – nikdy	1 2 3 4
---------------	----------------	-----------	-----------	---------

Poznámka .....

.....

.....

3. Cítili jste se během programu dostatečně informováni o celém průběhu?

1 – zcela	2 – vyhovující	3 – dostatečně	4 - nedostatečné	1 2 3 4
-----------	----------------	----------------	------------------	---------

Poznámka .....

.....
.....

4. Jak hodnotíte komunikaci mezi Vámi a organizátory před nebo během aktivizace?

1 – vynikající	2 – vyhovující	3 – dostatečná	4 – nedostatečná	1 2 3 4
----------------	----------------	----------------	------------------	---------

Poznámka .....
.....
.....

5. Doporučili byste program jiným rodičům?

1 – ano	2 – možná	3 – nevím	4 – ne	1 2 3 4
---------	-----------	-----------	--------	---------

Poznámka .....
.....
.....
.....

6. Co pro Vás během aktivizace bylo:

a) Nejzajímavější

b) Nepříjemné

c) Problematické

d) Nejprínosnější

7. Zamyslete se prosím, co bychom ve své práci mohli zlepšit, jaké jsou vaše podněty a připomínky:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Děkujeme Vám za účast a Vaše podněty pro další zlepšení naší činnosti!

HODNOTÍCÍ DOTAZNÍK PRO DĚTI

TVOJE SPOKOJENOST S PROGRAMEM

Jak se ti líbilo bydlení?

Jací byli lektoři?

Které aktivity se ti nejvíce líbily?

Které aktivity tě nebavily?

Dělali jste s rodiči o víkendu něco poprvé?